

TEKSTI LASĪŠANAS PRASMJU PILNVEIDEI

C LĪMENIS

2. DAĻA

Autores: Inga Laizāne un Maija Berķe.
Redaktores: Sandra Zariņa un Inga Sokolova.
Korektore: Inga Sokolova.
Grafiskais noformējums: Elīna Šulca.

SATURS

1. teksts. Ar milzu veikspēju	4
2. teksts. Pandēmijā biznesa uzrāviens	12
3. teksts. Zaļā lauksaimniecība.	23
4. teksts. Par elektrotransporta attīstību un nozīmību	26
5. teksts. Par atkritumu šķirošanu	30
6. teksts. Par urbanizāciju	34
7. teksts. Vairāk zaļuma pilsētā	38
8. teksts. Par Mārupes novadu	42
9. teksts. Sienakaudze un Skulptūra	48
10. teksts. Tiesības un pienākumi	53
11. teksts. Intervija ar tiesībsargu	57
12. teksts. Bērnu tiesības	63
13. teksts. Par patērētāja tiesībām	66
14. teksts. Krīze enerģētikā.	68
15. teksts. Kas ir energoefektīvs mājoklis?	72

1. teksts

Gunita Nagle

No žurnāla „lr”, Nr. 41,
15.–20. oktobris, 2020.
46.–49. lpp.

Foto: Lauris Aizupietis

AR MILZU VEIKTSPĒJU

1. Lasiet tekstu! Uzrakstiet ar vārdiem tekstā atzīmētos skaitļus!

2. Izvēlieties atbilstošo vārdu!

Jaunā zinātnieka **Andra Šutkas (34)** (————) izveidotajā RTU Funkcionālo materiālu tehnoloģiju zinātniskajā laboratorijā notiek pētījumi, kas var mainīt notikumu gaitu visā pasaulē. Viens no viņa atklājumiem – jauns materiāls, kas iznīcina baktērijas un vīrusus.

Kad Andris Šutka stāsta par saviem pētījumiem, viņš **izklausās / noklausās / paklausās** kā **(21.)** ————— gadsimta burvis. Taču visburvīgākais ir tas, ka viņa un kolēģu izgudrojumi agri vai vēlu kļūs par īstenību. Rīgas Tehniskajā universitātē (RTU) viņam ar kolēģiem jau izdevies sintezēt jaunu savienojumu, kas spēj nogalināt baktērijas. Tikai vēl jāatrod, kā to **iestrādāt / izstrādāt / piestrādāt** materiālos, ar ko **pārklāt / noklāt / uzklāt** virsmas, lai uz tām ietu bojā arī tādi vīrusi kā koronavīruss.

Cits Andra vadītais pētījumu virziens ir saistīts ar viedajiem logiem, kas spētu kontrolēt saules infrasarkanā starojuma caurlaidību un ļautu **ietaupīt / pataupīt / sataupīt** milzum daudz elektrības, ko pašlaik stiklotās biroja ēkās tērē gaisa kondicionētāju darbināšanai.

Andra karjera ir galvu reibinoša. Viņam bija tikai **(26)** ————— gadi,

kad viņš RTU ieguva doktora grādu ķīmijas inženierzinātnēs. Pēc (2) _____ gadiem, būdams jau Silikātu materiālu institūta vadošais pētnieks, ieguva titulu *RTU Gada jaunais zinātnieks 2014*. Vēl pēc trim gadiem Andris **saņēma / uzņēma / paņēma** arī RTU izcilības grantu – (270) _____ tūkstošus eiro, ko izmantoja, lai augstskolā izveidotu Funkcionālo materiālu tehnoloģiju laboratoriju. “Starp citu, manā zinātnieku grupā visi esam jaunieši,” par savu (10) _____ cilvēku komandu saka Andris. Zinātniekus par jauniem **uzskata / noskata / pārskata** līdz (35) _____ gadu vecumam, bet, kā smiedamies saka Andris, par veciem viņus nesauc nekad, tikai par “pieredzējušiem”.

Taču, izvērtējot zinātniskos sasniegumus, Andrim ir svarīgi nesasteigt notikumus un ievērot precizitāti. Tieši tāpēc viņš šogad ar latviešu un austrāliešu kolēģiem vienā no respektablākajiem žurnāliem pasaulē *Advanced Materials* publicēja rakstu, ar kuru **norādīja / uzrādīja / parādīja** uz kļūdu citu zinātnieku mērījumos. Šī labojuma jēga – nemaz ne tik drīz mēs staigāsim apģērbā, kas **uzlādē / pielādē / pārlādē** mobilo tālruni.

Vīrusu iznīcinātājs

Ar Andri tiekamies laikā, kad koronavīruss Latvijā, tāpat kā daudzās citās valstīs, izplatās ar lielāku joni nekā pavasarī. Tāpēc Andris vispirms **pastāsta / izstāsta / pārstāsta** par savu darbu valsts pētījumu programmā *Covid-19* seku mazināšanai. Andra komanda pēta viņa atrasto aktīvo antimikrobiālo savienojumu.

“Tas sastāv no nekaitīgiem joniem, no kalcija un dzelzs. Mijiedarbojoties ar gaisā esošo mitrumu un no tā saražojot radikāļus, tas spēj iznīcināt baktērijas un vīrusus,” skaidro Andris. Ceļš pie jaunā savienojuma sācies jau pirms (10) _____ gadiem, kad viņš, gatavojot doktora disertāciju, sintezēja dzelzs oksīdu savienojumu nanodaļiņas. Vēlāk kopā ar kolēģiem Andris ieguva jaunus dzelzs oksīdu materiālus ar fotokatalītiskām īpašībām, tātad tie gaismas iedarbībā ierosina ķīmisku reakciju. Pētījuma gaitā atklājās, ka Andra atrastajam materiālam piemīt arī spēcīga antimikrobiālā aktivitāte (arī tumsā), lai gan materiāls pats par sevi ir pilnīgi netoksisks.

Pirmā ideja bija likt jaunajam savienojumam **attīrīt / notīrīt / satīrīt** dūņas, ko izmanto notekūdeņu attīrīšanai. Pašlaik dūņas nevar izmantot kā mēslojumu lauksaimniecībā, jo tajās **sakrājies / uzkrājies / iekrājies** daudz baktēriju, kuras

var izraisīt nopietnas infekcijas slimības. Lai patogēni ietu bojā, vajadzīgi gadi, bet jaunradītais pulveris spēj tos iznīcināt pusstundas laikā. “Patiek faktiski sterilas dūņas,” saka Andris.

Taču pandēmijas apstākļos radusies ideja par jaunu pielietojumu. “Mēģinām ātrā tempā šo materiālu uztaisīt tādu, lai radītu virsmu pārklājumu, uz kura gan mikrobi, gan vīrusi mirst,” saka Andris. Piemēram, publiskās ēkās un sabiedriskajā transportā rokturus varētu notīt ar šādām līmlentēm, kas visus vīrusus vienkārši nogalinātu. Iedomājieties, kā tas varētu samazināt Covid-19 un citu lipīgo slimību izplatību!

Izstrādā viedos logus

Vēl viens Andra komandas pētījuma virziens ir fotohromie materiāli, kas gaismas iedarbībā maina krāsu. Pētnieku nolūks ir **izstrādāt / iestrādāt / pārstrādāt** viedo logu ierīces, kas regulētu siltuma un saules gaismas caurlaidību. Kā saka Andris, stiklotajos debesskrāpjos “kondicionētāju dēļ ir ārprātīgs elektrības patēriņš”. Piemēram, ASV mājsaimniecības ik gadu par gaisa kondicionētāju patērēto elektrību samaksā gandrīz **(26)** _____ miljardus eiro.

Ideja par viedajiem logiem Andri aizrāvusi kā pēcdoktorantūras pētnieku Tartu Universitātē, kur viņš eksperimentējis ar siltuma un gaismas caurlaidīgumu. “Viskozā, tik biezā kā medus, vielā bija ievietoti maza izmēra stienīši, kuru diametrs ir tūkstoš reižu mazāks par mata diametru un kuru virzienu mēs mainījām elektriskā laukā. Ja stienīši bija haotiski **izvietoti / novietoti / pārvietoti**, gaisma cauri negāja. Taču, ja stienīšus orientēja elektriskajā laukā, vide kļuva gaismas caurlaidīga,” Andris atceras eksperimentus. “Kamēr dzīvoju Tartu, ballēties negāju. **(1,5)** _____ gada laikā nebiju nevienu reizi līdz vecpilsētai aizgājis, dažreiz tikai blakus veikalā **iegriezos / pagriezos / nogriezos** un ar kolēģi pusdienās izgāju. Strādāju ļoti garas stundas, no **(8.30)** _____ rītā līdz vienpadsmitiem, pusdivpadsmitiem vakarā. Konstanti šādā režīmā.”

Tā strādājot, Andris iedzīvojies bezmiegā. Toties tas bijis īpaši ražīgs laiks viņa jaunā zinātnieka karjerā – viens pats strādājot pie eksperimentiem, viņš gada laikā publicēja **(13)** _____ zinātniskos rakstus, kas indeksēti *Scopus* datubāzē. Parasti pat pieredzējis un aktīvs zinātnieks gada laikā spēj sagatavot vienu publikāciju, kas iekļaujama *Web of Science* vai *Scopus* datubāzēs.

Pirms **(2)** _____ gadiem vienā no **(20)** _____

labākajiem materiālzinātņu žurnāliem *Chemistry of Materials* bija publicēts Andra un viņa Tartu Universitātes kolēģu raksts par fotohromiem materiāliem, kuriem mainās gaismas caurlaidība. Andra laboratorijā ir izdevies sintezēt ļoti mazas daļiņas, katru **(10 000)** _____ reižu sīkāku par mata diametru. “Kad šīs vielas izkļiedē šķidrumā, izskatās, ka tas ir tīrs ūdens. Bet īstenībā tur ir cietas oksīda daļiņas, katra no tām ir tik cieta kā akmens. Ja gaisma spīd virsū šim caurspīdīgajam ūdentiņam, tas kļūst piķa melns,” viņš stāsta.

Šādas nanodaļiņas, kas gaismas ietekmē maina krāsu, zināmas jau kopš **(80.)** _____ gadiem, taču Andra vadītajā laboratorijā sintezētās daļiņas ir ļoti aktīvas. Tās spēj **nokrāsoties / iekrāsoties / sakrāsoties** tumšas nevis stundas laikā, kā pirms pāris gadiem sintezētās, bet jau trijās minūtēs. “Šis atklājums būs pamats, lai veidotu gudros logus,” saka Andris.

Īpašs izaicinājums šajā zinātniskajā darbā ir **panākt / nonākt / iznākt**, lai logi aizturētu infrasarkanā starojumu, tomēr paliktu gaismas caurlaidīgi. Jo cilvēki, kuri sēž stiklotajos birojos un dzīvo mājokļos ar lieliem logiem, nevēlas **pārkarst / sakarst / uzkarst**, bet vienlaikus grib dienas gaismu. “To mēģinām dabūt gatavu, modificējot nanodaļiņas,” Andris saka, atzīstot, ka uzdevums ir grūts.

Nekādu kļūdu!

Vēl viens pētījumu virziens, ar ko Andris Šutka vismaz Latvijā jau kļuvis pazīstams, ir nanoģeneratori, kuri ļautu darbināt nelielas sensoru ierīces. Ar tiem daļēji varētu aizstāt baterijas, tādējādi samazinot šos bīstamos atkritumus un kaitējumu dabai.

Nanoģeneratori ir jauna veida ierīces, kas ļauj mehānisko enerģiju (kustību, berzi, arī troksni) pārvērst elektriskajā. RTU zinātnieki savā laboratorijā sintezē un testē dažādus materiālus, ka šādi spēj ražot elektrību. Andris ar kolēģiem pēta triboelektrisko efektu – kā elektrība rodas, kad sakontaktējas un atraujas atsevišķas virsmas. Bet ir arī pjezoelektriskais efekts, kad elektriskā enerģija rodas materiāla tilpumā.

Andri nokaitinājis fakts, ka pēdējos gados pat augsta līmeņa zinātnes žurnālos triboelektriskais efekts uzdots par pjezoelektrisko un nepareizos mērījumos iegūti neiespējami dati par materiālu spēju ražot elektrisko enerģiju. “Ja būtu materiāli ar tādu veikspēju, par kādu bija ziņots vairākos topa žurnālu rakstos, mums visiem jau vajadzētu staigāt apģērba gabalos, kuri lādē telefonus un citas portatīvās ierīces,” saka Andris. Bet tā, protams, nav.

Šī gada februārī (2020. gada februārī – I.L.), pirms pandēmijas dēļ tika slēgtas robežas, Andris par šiem secinājumiem **aprunājies / sarunājies / parunājies** kādā zinātniskajā konferencē Austrālijā. Iepazinies ar Melburnas Universitātes pētniekiem, kuri ierosinājuši kopīgi izstrādāt metodi, kā pareizi **izmērīt / nomērīt / pārmērīt** pjezolādiņu, izslēdzot tribolādiņa efektu.

Trīs latviešu – Andra Šutkas, Linarda Lapčinska un Kaspara Mālnieka – un trīs austrāliešu zinātnieku pētījumu nupat augustā publicējis *Advanced Materials*, viens no ietekmīgākajiem materiālzinātņu žurnāliem pasaulē. “Mēs ar savu publikāciju **norādām / parādām / uzrādām** un nepilnībām mērījumos un piedāvājam jaunu mērījumu metodiku. Vajadzētu būt tā, ka šis pētījumu virziens tagad tiktu pārstartēts,” saka Andris.

Pašlaik esot ļoti daudz zinātnieku, kas pēta, kā mehānisko enerģiju pārvērst elektriskajā, taču Andris ir skeptisks, vai tik drīz izdosies atrast veidu, kā, valkājot apģērbu vai kurpes, uzlādēt telefonu. “Enerģijas savākšanas efektivitāte ir pārāk maza,” viņš saka.

Stāstot par saviem pētījumiem, Andris atzīst, ka bija laiks, kad viņam nemitīgi pa galvu šaudījušās idejas, bijis grūti aizmigt. “Nevarēju pagulēt, tas bija briesmīgi,” viņš atzīst. “Bet **(2016.)** _____ gadā manā ģimenē piedzima meita Katrīna, un tad man **pazuda / nozuda / izzuda** domas naktīs. Ļoti interesants efekts. Dzīvē mainījās manas vērtības.” Pirms mēneša ģimenei pievienojies dēls Vestards. Andris par to ieminas cita starpā, bet smaida tik sirsnīgi, ka ir pilnīgi skaidrs – dēls ir viņa pēdējā laika brīnišķīgākais atklājums.

3. Izrakstiet no teksta 5 daudzskaitliniekus! Izveidojiet ar tiem teikumus, kas raksturotu jūsu darba un ģimenes pieredzi!

4. Skaidrojiet vārdu nozīmi, ja nepieciešams, izmantojiet vārdnīcu! Ja vārdam ir vairākas nozīmes, atzīmējiet to, kas iederas šajā tekstā!

Sintezēt _____

Vieds _____

Grants _____

Jons _____

Radikālis _____

Oksīds _____

Nanodaļiņa _____

Dūņas _____

Mēslojums _____

Patogēns _____

Sterils _____

Lauks _____

Datubāze _____

Infrasarkans _____

Sensors _____

Pjezoelektriskais efekts _____

Veiktspēja _____

Modificēt _____

Caurlaidība _____

Metodika _____

5. Atzīmējiet, vai apgalvojums ir patiess vai nepatiess!

Apgalvojums	P	N
Andris Šutka tiek uzskatīts par jaunu zinātnieku.		
Andrim vissvarīgākais ir būt pirmajam.		
Šobrīd dūņas ir pilnīgi droši izmantot kā mēslojumu lauksaimniecībā.		
Ideja par dūņu attīrīšanu pārtapa idejā par materiāla, kas iznīcina vīrusus, izveidi.		
Viedie logi palīdzēs samazināt elektrības patēriņu.		
Tartu Andris ballējās ļoti bieži.		
Pēcdoktorantūras studiju laikā Tartu Universitātē Andris uzrakstīja daudzus zinātniskus rakstus.		
Ar nanoģeneratoriem var darbināt lielas sensoru ierīces.		
Andris ir pamanījis nepareizus mērījuma datus dažādos zinātnes žurnālos.		
Andris sadarbojas ar pētniekiem no Austrijas.		

6. Atrodiet tekstā līdzīgas nozīmes vārdus vai vārdu savienojumus!

ļoti daudz _____

ar lielāku ātrumu, ātrāk _____

nomirtu _____

ļoti liels _____

iegāju _____

visu laiku _____

2. teksts

Anda Burve-Rozīte

No žurnāla "Ir", Nr. 45,
12.–18.novembris, 2020.
38.–41. lpp.

Foto: Lauris Alzupietis

PANDĒMIJĀ BIZNESA UZRĀVIENS

1. Lasiet tekstu! Uzrakstiet ar vārdiem tekstā atzīmētos skaitļus!
2. Izvēlieties atbilstošo vārdu!

Tādas klavieres kā **Dāvids Kļaviņš** pasaulē nebūvē neviens cits – gigantiskā konstrukcija slejas divu stāvu augstumā. Tagad Vācijā dzimušais klavierbūves meistars **pārcēlis / nocēlis / uzcēlis** biznesu uz Latviju un kaļ lielus plānus.

Klavieres ar... grafiti dizainu. Tādas viegli varētu iedomāties Londonā vai Ņujorkā, kur neparastas idejas dzīvo lielā blīvumā, bet *Una Corda M189* atrodas Kuldīgā. Tieši šeit pasaules pianistu aprindās aizvien labāk pazīstamais klavierbūves meistars Dāvids Kļaviņš pavasarī, samilstot pandēmijas krīzei, nolēma **iekārtot / sakārtot / nokārtot** savu pirms tam Ungārijā bāzēto biznesu.

Dzimis un uzaudzis Bonnā, Kļaviņš jau **(16)** _____ gadu vecumā nolēma strādāt par klavieru būvētāju. Taču jaunais latvietis nebija parasts māceklis, kurš **izpilda / piepilda / pārpilda** meistara dotos uzdevumus. Vairāk par to viņu interesēja iespēja iedziļināties klavieru uzbūvē, prātot, kā klasisko, pirms gadsimtiem tapušo mehānismu **uzlabot / pielabot / salabot**.

Viņš domāja arī par to, vai iespējamas mūsdienīgas klavieres, kurās senā tehnika apvienota ar novatoriskiem pētījumiem. Savas pirmās klavieres Dāvids uzbūvēja **(1986.)** _____ gadā. Vēl pēc **(20)** _____ meklējumu gadiem izveidoja klavierbūves uzņēmumu. Tieši pēdējos gados Kļaviņa instrumenti – gigantiskās koncertu klavieres un “mazās” *Una Corda* – pasaulē guvušas lielu uzmanību.

Pianists Vestards Šimkus stāsta: Esmu spēlējis trīs Dāvida Kļaviņa darinātās klavieres: (2014.) _____ gadā (370) _____ centimetru garo instrumentu Vācijas pilsētā Tībingenē, (2019.) _____ gadā (450) _____ centimetrus garo instrumentu Berlīnē un 2019. gadā (470) _____ centimetrus garo instrumentu Ventspilī. Tie visi ir unikāli instrumenti, kuru grandiozajam skanējumam neko līdzīgu un līdzvērtīgi iespaidīgu citi klavierbūves meistari nav radījuši.” Pianistam spēlējot gan pašam nav iespējams sajust skanējuma grandiozitāti pilnā mērā, jo jāsēž pie klaviatūras – tālu virs neparasti garajām zemo reģistru stīgām. “Tomēr par skanējuma satriecoši grandiozo efektu vislabāk liecina brīži, kad pēc kāda skaņdarba izskaņas **pagriežies / iegriežies / nogriežies** pret klausītājiem, lai paklanītos. Viņu sejas tajos brīžos izsaka visu.”

Kā klausītājs Vestards dzirdējis Kļaviņa instrumentu Tībingenē, kur to spēlējusi viņa māsa Aurēlija. “Tieši zemo reģistru skanējuma neparasti grandiozais apjoms, plašums, jauda un līdztekus tam visam neparasti dzidrā skaidrība – šie divi aspekti nekad nav sastopami standarta koncertflīģeļos – ir galvenais, ar ko Dāvida būvētās klavieres atšķiras no citām.”

Pandēmija jūs atvedusi uz Latviju – kā ar savu māksliniecisko biznesu šeit jūtaties?

Pandēmijai noteikti ir bijusi loma. No Ungārijas biju **atlidojis / nolidojis / salidojis** uz Latviju, lai skaņotu lielās klavieres Hantias Rani koncertam Ventspilī. (2) _____ dienas pirms koncerta tas tika **atcelts / nocelts / pārcelts** un izsludināta ārkārtējā situācija. (17.) _____ martā biju iecerējis lidot atpakaļ un Ungāriju ar *LOT* aviokompāniju. (15.) _____ martā poļi visu aiztaisīja ciet – vairs nevarēju lidot, zemes ceļi arī bija ciet. Man nekas cits neatlika, kā pacietīgi gaidīt tālākos notikumus. Beigu beigās paliku Latvijā “iespundēts” trīs mēnešus. Esmu optimistisks cilvēks, ņemu par labu visu, kas dzīvē notiek, – laba jēga ir visam, arī tam, kas izskatās ne tik labi.

Laiks gāja, un sapratu, ka, esot Latvijā, nespēju veikt uzdevumus, kas Ungārijā bija iecerēti – desmit klavierbūves *Una Corda* modelim. Ungārijā kolēģi mēģināja procesu virzīt, bet bez manis īsti netika uz priekšu. Kaut kas būtiski jāmaina, lai pasūtījumus

izpildītu / piepildītu / sapildītu! Biju Kuldīgā sadraudzējies ar Līčišu ģimeni – mūziķi Maiju Līcīti, viņas brāli mākslinieku Dāvi Līcīti un viņa bērniem. Viņi aicināja mani padzīvot savā lauku mājā netālu no Kuldīgas centra. Kā liels dabas draugs devos izbaudīt šo iespēju.

Tā pieradu pie Kurzemes, nemaz negribējās prom. Sākām kalt plānus ar Dāvi Līcīti, vai varētu Latvijā būvēt klavieres – viņš bija ar mieru līdzdarboties kā biznesa partneris. Īsā laikā Kuldīgā atradām telpas, padomju laika garāžas, kur tika labotas smagās mašīnas. Telpas bija kārtīgi jāremontē. Pamazām kļuva skaidrs, ka visjēdzīgāk būtu pārcelties uz Latviju ar savu uzņēmumu.

Kādus labus aspektus biznesa attīstībai ieraudzījāt Latvijā?

Rūpīgi iedziļinājos nodokļu likumos, salīdzināju Latvijas un Ungārijas situāciju. Teorētiski Ungārija skaitās nodokļu ziņā viena no izdevīgākajām zemēm, bet, visu salīdzinot, sanāk, ka īpašas starpības nav.

Es domāju tā: ja meklējam, vienmēr varam atrast, par ko raudāt un žēloties. Taču tā ir negatīvā enerģija, kas bremzē kreatīvos resursus. Nesaku, ka izjūtu Latvijas nodokļu likumus un kopējo politisko situāciju kā ideālu, bet kaut ko mainīt var tikai cilvēki, kas šeit dzīvo. Tā domāju arī es: ja šurp **pārvāksos / ievāksos / savāksos** ar savu uzņēmumu, maksāšu nodokļus, man būs morālas tiesības iesaistīties sabiedriskajos procesos.

Kas tieši jums patīk Latvijā – visiem ir stress šajā laika posmā, labo dzirdēt ir svarīgi!

Esmu jau dzīvojis Latvijā no **(1998.)** _____
_____ līdz **(2006.)** _____
gadam. Toreiz man zuda cerības, ka šeit kaut kas pozitīvs varētu attīstīties. Arī cilvēki bija negatīvāk noskaņoti nekā šodien. Nu ir notikusi būtiska attīstība, daudz uzņēmīgu, pozitīvi noskaņotu cilvēku – arī tajās sfērās, kas mani interesē, kā galdniecība, metālapstrāde. Mums ir brīnišķīgi cilvēki un brīnišķīga daba! Skaistāku mežu par Latvijas mežiem nav. Pie manis ciemos bija amerikāņi no Kalifornijas, kad montējām Ventspils klavieres, viņi jūsmot jūsvoja par Latvijas mežiem. Ja nostāja ir – kas te labs? –, tad var ieraudzīt ļoti daudz ko.

Kā nonācāt līdz atšķirīgu klavieru būvei? Tikpat labi varējāt mūžu nostrādāt klasiskās kompānijās un pats neko neizgudrot.

Kopš bērnības esmu bijis analītiski noskaņots – mani interesēja lietu būtība. Ar šo pieeju arī startēju klavierbūvē. Kad Vācijā mācījos pie lielākā klavierbūvētāja *Schimmel*, man daudz tika stāstīts un mācīts, ka klavierbūve nozīmē noslēgtus etapus, pirms simt gadiem gudrākie cilvēki visu jau izdomājuši. Kad kādam savam meistaram prasīju, kāpēc te ir tas kloķītis pie mehānikas, kuru varētu atrisināt elegantāk, atbilde bija tāda: netērē laiku sarunām, ej pie darba, viss jau ir labi izdomāts!

Jo tālāk rākos klavierbūvē, jo vairāk sapratu, ka ir gana daudz, ko uzlabot vai darīt citādi, lai ir daudzveidība. Manā dzīvē bija dažādi līkloči, līdz pieķēros pie klavierbūves dizaina realizēšanas. Pirms uzbūvēju (1.) _____ lielās klavieres, (10) _____ gadus **nostrādāju / piestrādāju / iestrādāju** klavieru restaurācijā – biju nodibinājis pirmo uzņēmumu jau (1976.) _____ gadā. Ar savu pirmo klavierbūves instrumentu startēju (1987.) _____ gadā, tās bija (370) _____ centimetrus garas klavieres. Man ļoti patika izmēģināt jaunus ceļus, radīt jaunu skanējumu. Pagāja laiks, kamēr visās detaļās definēju, ko gribu no jauna.

Vai sākumā jūsu ideja mūzikas pasaulei patika, vai drīzāk tā izturējās rezervēti?

Bija sensācijas atmosfēra un atsaucīgi pianisti. Taču toreiz nebija interneta un iespēju aktīvi veidot mārketingu savam produktam. Tūkstošu un miljonu plašai reklāmai man nebija. Secināju, ka savas klavieres esmu uzbūvējis (25) _____ gadus par agru. Es aicināju pianistus, **ierakstījām / pierakstījām / uzrakstījām** diskus ar manām klavierēm, bet izplatītāji īsti nesaprata, kur lai liek šos ierakstus, skaņas ziņā ārpus visām normām. Viss izčibēja.

Mans izgudrotāja pasākums **uzziedēja / saziedēja / pārziedēja** ap (2006.) _____ gadu, kad mani uzrunāja kāds amerikānis, gribēja sponsorēt manu klavierbūvi. Attīstība īsti uzņēma apgriezienus vēl vēlāk – (2014.) _____ gadā, kad sastapu vācu pianistu un komponistu Nilsu Frāmu (*Nils Frahm*), viņš ieinteresējās par maniem instrumentiem. Pirms simt un divsimt gadiem arī bija tā, ka pianisti sadarbojās ar ražotājiem, šajā sadarbībā tapa jauni instrumenti. Tā notika

arī ar mani un Frāmu: viņš **atbrauca / ieobrauca / aizbrauca** pie manis uz Vāciju, lai ierakstītu skaņdarbus ar **(370)** _____ centimetrus augsto instrumentu *Una Corda*. Albumu *Solo* var par velti **noklausīties / ieklausīties / saklausīties** internetā.

Jums varbūt tas šķitīs komiski, bet kā gadījies, ka jūsu instrumentus vēl nav iegādājušies visbagātākie pasaules cilvēki, kuriem ir viss un savām villām, loftiem gribas kaut ko neparastāku?

No vienas puses, ir jautājums – kādas attiecības šiem bagātniekiem ir ar kultūras pasauli, specifiski – klaviermūziku? Varbūt viņiem labāk patīk dižoties ar uzkrītošākām lietām, kā jaunāko *Lamborghini* vai *Ferrari*. Taču viss ir veselīgas attīstības jautājums. Ja man būtu uzklupuši simts miljardieri, kuri gribētu klavieres, es nespētu viņus **apkalpot / pakalpot / nokalpot**. Tagad Kuldīgā redzu potenciālu, arī tīri telpiski un darbaspēka ziņā – mums ir daudz talantīgu amatnieku. Tā ka iespējas ļoti bagātiem cilvēkiem būs.

Kāds miljardieris no ASV jau pasūtījis lielās klavieres savai privātmājai, kas top. Viņš tās pasūtīja, nevis lai dižotos citiem, bet ir klasiskās mūzikas liels fans. Bija atlidojis uz Berlīni, salīdzināja manas **(450)** _____ centimetrus garās klavieres ar labāko koncertflīģeli pasaulē un **pateica / noteica / ieteica**, ka daudzas mana instrumenta skaņas īpašības pārspēj visus koncertflīģeļus. Paredzēts nākamgad klavieres viņam **nosūtīt / aizsūtīt / pārsūtīt**.

Laiku pa laikam piesakās studiju īpašnieki, mūziķi no visas pasaules. Laikā gaitā, es ceru, varēsim plānot ierakstus gan ar Vestardu Šimku un Aurēliju Šimku, gan Reini Zariņu, gan profesoru Arni Zandmani – viņa specialitāte ir Baha mūzika. Es domāju arī par ierakstu koncertzālī Kuldīgā, blakus mūsu darbnīcai. Uzskatu, ka latviešiem ļoti svarīga ir sadarbšanās. Tā ir daudz svarīgāka par konkurenci.

Jūs minējāt ASV miljardieri, kam izgatavojat klavieres. Kā tās transportē, ņemot vērā modeļu gigantiskos izmērus?

Ar mazajām klavierēm nav problēma. Lielās klavieres ir izaicinājums, jābūvē ļoti stabila piecus metrus gara kaste. Klavieres tiek **ieguldītas / noguldītas / saguldītas** samta polsterīšos. Tas viss kopā sver kādu pusotru tonnu. Klavieru kustināšana notiek ar smago tehniku. Amerikā klavieres tiks iebūvētas galerijā

starp pirmo un otro stāvu. Pianists sēdēs otrajā stāvā un spēlēs – klaviatūra ir konstrukcijas augšpusē. Lai klavieres **uzstādītu** / **nostādītu** / **pārstādītu**, man pašam kopā ar līdzstrādniekiem būs jālido līdzī. Svešiem meistariem izskaidrot, kas jādara, ir ļoti grūti.

Vienkāršos vārdos, ar ko jūsu klavieres atšķiras no klasiskajām?

Šī tēma jāsadala divās kategorijās: koncertinstrumenti un mājas klavieres. Sāksim ar koncertinstrumentiem. Mani jau agrīnā karjeras posmā, skaņojot koncertflīģelus, neapmierināja skanējums un tehniskie skaņošanas šķēršļi. Likās ačgārnī, ka instruments tiek būvēts horizontāli – skaņa iet uz grīdu un atstaro uz augšu, nevis publikā. Tā sāku domāt par koncertinstrumentu, kas būvēts vertikāli.

Otrkārt, zināmu dimensiju horizontāli nemaz nevar uzbūvēt. Ja mēs **(450)** _____ centimetrus garās klavieres būvētu horizontāli, taustiņi sanāktu daudz par garu – jo garāks flīģelis, jo dziļāka mehānika. Tas vairs nebūtu spēlējams.

Treškārt, ātri **sapratu** / **izpratu** / **pārpratu**, ka skaņas pilnīgums, jauda, skaidrība saistīta ar dimensiju – cik liels ir instruments. Koncertinstrumentam vēlams skanēt pēc iespējas jaudīgāk, bet arī skaisti. Mani neapmierināja, ka visos koncertflīģelos basi skan dubļaini – stīgas par īsu un par resnu. Sapratu, ka jābūvē liels, resns instruments. Skatījos uz ērģeļu būvētājiem – skaņas dēļ tās tiek būvētas tik lielas. Kāpēc gan līdzīgā veidā neierīkot klavieres koncerttelpā?

Ar šādām pārdomām veidoju pirmās klavieres kā prototipu, **(370)** _____ centimetrus garas. Drīz sapratu, ka jāiet tālāk, skaņas kvalitātei ar to nepietiek un vajag **(450)** _____ centimetrus. Ar tām esmu diezgan apmierināts, bet **pieļauju** / **atļauju** / **neļauju**, ka vēl varētu eksperimentēt ar dimensijām.

Otra kategorija ir mazie instrumenti *Una Corda* – tā nosaukti, jo katrai notij ir tikai viena stīga. Līdz ar to mazāk spriedze instrumentā, tajā var **iebūvēt** / **piebūvēt** / **sabūvēt** plānāku, mīkstāk skanošu rezonatoru. Veidojas maiga, daudz siltāka skaņa, nekā **pierasts** / **ierasts** / **sarasts** ar klasiskajām klavierēm. Vissenākie instrumenti, kas tika būvēti **(18.)** _____ gadsimta sākumā, bija līdzīgi manām *Una Corda*. Var teikt, ka atgriezies pie seniem principiem, bet kombinēju ar inovatīvām idejām.

Ja **paskatās / noskatās / ieskatās** uz maniem instrumentiem, redzams, ka es būvēju klavieres, nevis mēbeles. Mēbele jeb apvalks manā ieskatā klavierēm ir kaitējošs – tas iesaiņo skaņu.

Vai no jūsu būvētajām koncertklavierēm pianists, kurš apgarots pabeidz skaņdarbu, nevar nejauši novelties – tās ir ļoti augstas?

Tikai tad, ja kāds mēģinātu speciāli **nolēkt / uzlēkt / pielēkt**. Klavieru platforma ir nodrošināta ar margām, arī kāpnes. Jābūt ļoti neveiklam, lai **noveltos / apveltos / saveltos**. Ir bijis ierosinājums piebūvēt slidkalniņu – pianists pabeidz spēlēt un nošļūc lejā. Es to īsti nevaru iedomāties koncertzālēs.

Par jūsu instrumentiem varētu ieinteresēties tādas zvaigznes kā Džastins Bībers ar miljoniem *Instagram* sekotāju. Tas nav tik smieklīgi, kā pirmajā brīdī izklausās, – daudzām popzvaigznēm ir laba mūzikas izglītība.

Jā, daudziem ir solīda izglītība. Es neapšaubu, ka var būt pieprasījums no dažādiem žanriem. Piemēram, tagad manas **(450)** _____ centimetrus garās klavieres grib iegādāties brazīliešu pianists, kurš pārtiek no tā, ka *YouTube* taisa ļoti interesantus klavierspēles video – viņam ir vairāk nekā seši miljoni abonentu. Klavieru skaņas jaudu gan var **salīdzināt / pielīdzināt / nolīdzināt** tikai dabā, nevis internetā.

Cik ilgs laiks vajadzīgs, lai uzbūvētu vienas jūsu klavieres?

(9) _____ – **(12)** _____ mēneši no pasūtījuma brīža. Tas atkarīgs arī no detaļu piegādātājiem, piemēram, klaviatūras vai rezonatoru, ko pērkam no viena īpaša ražotāja Vācijā. Kad būsīm savu jaudu paplašinājuši, samazināsim piegādes laiku.

Cik maksā jūsu instrumenti?

Lielo klavieru pamatcena sākas pie pusmiljona eiro, bet gala cena atkarīga no daudziem faktoriem. Mums ir iestrādes ar klientiem Dubajā, kur ir īpašas vēlmes – cena var būt no **(750 000)** _____ līdz **(1)** _____ miljonam eiro un vairāk. Mazo klavieru cena ir daudz mazāka.

Vai jūsu izgudrotāja gars saistīts ar audzināšanu, bērnības pieredzi?

Es uzaugu Vācijā, jo vecāki Otrā pasaules kara beigās tika **aizvesti / pārvesti / novesti** uz Vāciju, kad vācieši atkāpās **(1944.)** _____

_____ gadā. Viņi ieradās bēgļu nometnē un dibināja ģimeni Bonnas apkaimē. Bijām liela ģimene, mājās runājām latviski, bet vācu valodu iemācījāmies bērnudārzā un skolā. Vecāki bija ļoti patriotiski noskaņoti – mācīja mums, kas ir Latvija, klausījāmies viņos ar fascinējumu. Jutāmies izolēti – gan no Latvijas, gan vācu vides, kurai īsti piederīgi nejutāmies. Līdz šai baltai dienai ar māsām runājam latviski.

Mani vecāki bija garīgi bagāti, kulturāli cilvēki. Man bija laba bērnība, augu gaišā vidē. No turienes laikam arī mans optimisms. Mans tētis bija izteikts optimists, mamma mazāk. Abi vecāki **pārvaldīja / savaldīja / novaldīja** mūzikas instrumentus, gan ne profesionālā līmenī. Mamma ar klavierēm ļoti skaisti spēlēja Šopēnu. Klavieres bija mans mīļākais instruments, pirms vēl sāku šajā jomā strādāt. Ģimenē neesmu vienīgais izgudrotājs. Mans jaunākais brālis Vilis ir programmētājs, un viņa vaļasprieks ir būvēt kokles un ģitāras.

Jums ir neparasts ceļš – nav akadēmiskās izglītības, visu esat apguvis kā autodidakts un prakses ceļā. Jābūt drosmei un idejai?

Viens ir drosme mēģināt, bet man vienmēr ir bijusi analītiska pieeja dzīvei, no kuras izriet zinātkāre, vēlme **izprast / saprast / noprast**. Kā autodidakts esmu akumulējis zināšanas daudzās sfērās.

Vai Latvijā esat viens pats, vai arī kāds no jūsu astoņiem bērniem ir šeit?

Vientuļi nejūtos nekad, jo ļoti labi spēju pavadīt laiku ar sevi. Piemēram, staigājot pa mežu, izbaudu, ka neviens netraucē. Man ir ļoti labas attiecības ar visiem astoņiem bērniem un 20 mazbērniem, viņi pārsvarā dzīvo Vācijā. Mani jaunākie trīs bērni ir no pēdējās sievas, rīdzinieces, ar kuru draudzīgi šķīrāmies. Viņiem ir daudz ciešāka saikne ar Latviju un latviskumu nekā vecākajiem bērniem. Jaunākajai meitai

(24) _____ gadi, viņa izstudējusi sociālo pedagogiju un plāno pārcelties uz Latviju. Jā, nekādā veidā nejūtos šeit vientuļīgi. Mūsdienu tehnoloģiju laikmetā tas nemaz nav iespējams – labu sabiedrību var baudīt gan tuvumā, gan no tāluma.

3. Izrakstiet no teksta personvārdus (vārdus un uzvārdus) un pārveidojiet tos vienskaitļa nominatīvā un datīvā! Iesaistiet vārdus teikumā!

4. Atrodiet tekstā vārdus, kas atbilst skaidrojumiem!

Mūziķis, kas spēlē klavieres _____

Cilvēks, kas mācās kāda vadībā _____

Tāds, kas ir jauns (radošajā darbībā) _____

Noteiktā kārtībā novietotu (mūzikas instrumenta) taustiņu kopums _____

Epidēmija ļoti plašā teritorijā _____

Privātpersonu un uzņēmumu vai iestāžu obligāts maksājums valstij un pašvaldībām

Amatniecības nozare – koksnes apstrādāšana un priekšmetu izgatavošana no tās

Audums ar ļoti blīvu, smalku, īsu plūksnu labajā pusē _____

Cilvēks, kas ieguvis zināšanas pašmācības ceļā _____

Augstākā izglītība _____

5. Atrodiet sinonīmus pārus!

1. gigantisks	_____ līdzjutējs
2. kreatīvs	_____ radošs
3. etaps	_____ otrādi
4. definēt	_____ posms
5. mārketing	_____ milzīgs
6. par velti	_____ precīzi raksturot
7. fans	_____ kvalitatīvs
8. ačgārni	_____ bez maksas
9. solīds	_____ uzkrāt
10. akumulēt	_____ tīģzinības

6. Atzīmējiet, vai apgalvojums ir patiess vai nepatiess!

Apgalvojums	P	N
Dāvids Kļaviņš ir dzimis Vācijā.		
Pirmās klavieres Dāvids Kļaviņš uzbūvēja 19. gadsimta 80. gados.		
Dāvida Kļaviņa radītie mūzikas instrumenti ir guvuši atzinību pasaulē.		
Vestards Šimkus atzinīgi vērtē Dāvida Kļaviņa radītos mūzikas instrumentus.		
Dāvida Kļaviņa bizness tika sākts Vācijā.		
Pandēmija pamudināja Dāvidu Kļaviņu savu biznesu pārcelt uz Latviju.		
Dāvids Kļaviņš nekad iepriekš nav dzīvojis Latvijā.		
Dāvids Kļaviņš ir nodarbojies arī ar klavieru restaurāciju.		
Ir nepieciešams vairāk nekā gads, lai uzbūvētu vienas Dāvida Kļaviņa klavieres.		
Dāvids Kļaviņš ir vienīgais ģimenē, kas būvē mūzikas instrumentus.		

7. Atbildiet uz jautājumiem!

1. Kurās pilsētās Vestards Šimkus ir spēlējis Dāvida Kļaviņa radītās klavieres?

2. Kurā Latvijas pilsētā atrodas Dāvida Kļaviņa darbnīca?

3. Ar ko atšķiras Dāvida Kļaviņa radītie mūzikas instrumenti no citām klavierēm?

4. Ko Dāvids Kļaviņš saka par Latvijas nodokļu sistēmu?

5. Kā Dāvids Kļaviņš sevi raksturo?

6. Ar ko *Una Corda* atšķiras no koncertflīģeļiem un lielajām klavierēm?

7. Kāds ir Dāvida Kļaviņa būvēto lielo klavieru cenu diapazons?

8. Raksturojiet Dāvida Kļaviņa ģimeni?

9. Cik bērnu un mazbērnu ir Dāvidam Kļaviņam?

8. Dalieties pārdomās par saviem dzīves plāniem! (aptuveni 100 vārdi)

3. teksts

ZAĻĀ LAUKSAIMNIECĪBA

1. Lasiet tekstu! Vārdus iekavās pārveidojiet: izvēlieties atbilstošo vārdšķiru, skaitli un locījumu!

Šī gada pašās augusta beigās Latvijas Dabas fonda pārstāvji piedalījās konferencē “Zaļāka lauksaimniecība zilākai Baltijas jūrai”, kas šogad notika Helsinkos. Konference norisinājās jau piekto gadu un **(pulks)** _____ lauksaimniekus, pētniekus, likumdevējus, konsultantus un vides **(valsts)** _____ organizāciju pārstāvjus no valstīm ap Baltijas jūru.

Konferencē tika diskutēts par to, ka pēdējās desmitgadēs ir stabilizējušās lauksaimniecības izcelsmes augu barības vielu **(plūst)** _____ slodzes Baltijas jūrā, kas skaidrojams ar **(atbilde)** _____ saimniekošanas prakšu ieviešanu Skandināvijas valstīs un lielsaimniecību **(sabrukt)** _____ bijušajās padomju republikās. Nākotnē Latvijā, pieaugot aramzemju platībām un attīstoties industriālajai lauksaimniecībai, ūdens piesārņojums var **(būt)** _____ pieaugt. Tādēļ, gatavojot plānošanas dokumentus, ir svarīgi paredzēt atbilstošus atbalsta pasākumus ūdens piesārņojuma **(samazināt)** _____.

Latvijas Dabas fonds atzinīgi **(vērtība)** _____ Latvijas Zemkopības ministrijas ieceri palielināt atbalsta intensitāti tiem meliorācijas rekonstrukcijas projektiem, kas paredzēs **(risināt)** _____ augu barības vielu noteces mazināšanai. Ir cerība, ka Zemkopības ministrija paredzēs finansējumu tādiem ūdens piesārņojumu mazinošiem risinājumiem kā nosēddiķu **(izveidot)** _____.

pirms grāvju ietekām ezeros, (**daba**) _____ un regulētās ūdenstecēs, maģistrālajos novadgrāvjos un meliorācijas sistēmu grāvju līkumošana un/vai grāvju šķērsprofila maiņa (divpakāpju grāvji), lai veicinātu barības vielu akumulāciju un mazinātu augu barības vielu noteci. Šie ir tikai daži no risinājumiem, kas līdz šim tiek veiksmīgi izmantoti Baltijas jūras reģiona valstīs.

2. Atrodiet tekstā līdzīgas nozīmes vārdus!

Nogalē _____
 Notika _____
 Dalībniekus _____
 Runāts _____
 Palielinoties _____
 Pozitīvi _____
 Lielumu _____
 ieplānos _____
 uzkrāšanos _____
 aizplūšanu _____

3. Izvēlieties atbilstošo skaidrojumu!

Likumdevējs	
Desmitgade	
Aramzeme	
Nosēddiķis	
Ūdenstece	
Novadgrāvis	
Šķērsprofils	

A Šķērsgriezumā iegūts (kā) profils.
B Grāvis (ūdens) novadišanai.
C Desmit gadu ilgs laika posms.
D Tas (tāds), kas izdod likumu.
E Mākslīgi veidota ūdenskrātuve.
F Ūdens plūsma pa dabisku vai mākslīgu gultni.
G Apstrādājama un zemkopībā izmantojama zeme.

4. Atzīmējiet, vai apgalvojums ir patiess vai nepatiess!

Apgalvojums	P	N
Konferences tēma bija Baltijas jūras dabas resursu aizsardzība.		
Konferencē tika runāts par to, kā cilvēka darbība ietekmē ekosistēmu.		
Pastāv bažas, ka Baltijas jūras piesārņojums var būtiski palielināties.		
Normatīvajos aktos ir jānosaka pasākumi, lai samazinātu piesārņojumu.		
Netiek plānots palielināt subsīdijas, kas paredzētas lauku meliorācijai.		
Tiek prognozēts, ka samazināsies lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība.		
Baltijas valstis kopā meklē risinājumus, lai mazinātu Baltijas jūras ūdeņu piesārņojumu.		
Konference parasti tiek rīkota Helsinkos.		

5. Uzrakstiet, kādas, jūsu prāt, ir zaļās lauksaimniecības priekšrocības! (aptuveni 100 vārdi)

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

PAR ELEKTROTRANSPORTA ATTĪSTĪBU UN NOZĪMĪBU

1. Lasiet tekstu! Ierakstiet trūkstošā fragmenta burtu!

Teksta fragmenti

- A – Taču aprēķini liecina
- B – tāpēc jau šodien jāsāk domāt par to
- C – kā arī mopēdi un autobusi
- D – Latvijā šī nozare attīstās salīdzinoši lēnāk
- E – kas iegūta no atjaunojamajiem resursiem
- F – ka ar elektroauto nevar braukt ziemā
- G – kas ir samērā aktīvi lietots visdažādākajos apstākļos
- H – var zaudēt pat trešo daļu ar vienu uzlādi veicamās distances
- I – nemaz nerunājot par samazināto kaitējumu videi
- J – kas saistīts ar salona apsildi
- K – elektromotoru cenas samazināsies
- L – lemjot par labu lietota auto iegādei
- M – kurš vairāk piesārņo, vairāk maksā

2. Izvēlieties rindkopai atbilstošu virsrakstu!

Virsraksti

- Vai tas ir dārgs prieks?
- Nākotnes izaicinājums – uzlādes iespējas un sakārtota vide
- Dabai nedraudzīgs ražojot, bet ekoloģisks braucot
- Kā ripo aukstos laikapstākļos?

Elektrotransports nav jauna tēma, taču tā kļūst aizvien aktuālāka. Daudziem tas kļuvis par ikdienas pārvietošanās līdzekli, un elektroauto vairs nevar uzskatīt tikai par luksusa preci. Salīdzinot ar kaimiņvalstīm, _____, kā arī valsts nesniedz atbalstu elektroauto iegādei. Toties to lietošana ļauj izbaudīt ievērojamas priekšrocības un arī atteikties no atsevišķām izmaksu pozīcijām savā ikdienā.

Virsraksts _____

Tiesa, jauna elektroauto cena tirgū šobrīd pat divreiz apsteidz līdzvērtīgu auto ar benzīna vai dīzeļa dzinēju. Te nepieciešams ilgtermiņa skatījums, jo bonusi, braucot ar elektromobili ikdienā, 5–10 gadu termiņā atpelna pirkuma cenu ar uzviju, _____. Kā nozīmīgākie bonusi atzīmējami – iespēja pārvietoties pa sabiedriskā transporta joslu, bezmaksas auto novietošana galvaspilsētas stāvvietās un atbrīvojums no ikgadējā ekspluatācijas nodokļa, kas citiem auto var sasniegt vairākus simtus eiro. Tāpat arī servisa izmaksas ir tuvas nullei.

Virsraksts _____

Elektroauto ražotājiem pamatoti tiek pārmests izteikti neekoloģisks ražošanas process, kas rada apmēram par trešdaļu vairāk CO₂ izmešu nekā degvielas dzinēju ražošana. _____, ka ekspluatācijā tas ātri izlīdzinās. Ja auto tiek uzlādēts mājās ar elektrību, _____, braucot tas vispār nerada nekādus kaitīgos izmešus. Turklāt līdz ar stingrākām vides prasībām augs autoražotāju piedāvājums un elektroauto pieejamība. Jau šogad ES regulas nosaka stingrus CO₂ izmešu limitus, un tas ir tikai sākums, tāpēc daudziem ražotājiem nāksies krietni padomāt, kā tikt līdzī laikam.

Virsraksts _____

Lielākā problēma jau tuvākajā nākotnē, visticamāk, būs uzlādes iespējas. Vairums ir vienisprātis – elektrotransports ir mūsu nākotne, _____, kā motivēt vadītājus pārsēties elektroauto. To noteikti veicinātu sakārtota atbalsta sistēma – ieguvums, iegādājoties auto, vai atbalsts nodokļu politikas veidolā pēc automašīnas iegādes. Godīga nodokļu politika – _____ – noteikti nāktu par labu ilgtspējīgu mājāsaimniecību budžetam, Eiropas klimatam un sabiedrības veselībai kopumā.

Virsraksts _____

2020. gada janvārī Latvijā reģistrēti vairāk nekā 900 elektrotransporta līdzekļi – vairāk nekā 600 auto, _____, un 81 ātrās uzlādes stacijas. Kaut arī valsts atbalsta elektroauto iegādei šobrīd nav, lietotāju skaits ik gadu palielinās par 40–50%. Šobrīd tirgū pieejamie elektromobiļi ir pat divreiz dārgāki par auto ar iekšdedzes dzinējiem. Tomēr, elektroauto skaitam palielinoties un tehnoloģijām attīstoties, _____, bet iekšdedzes dzinēji sadārdzināsies. Ap 2025./2026. gadu tiek prognozēta cenu paritāte, kas jau šobrīd ir vērojama luksusa klasē, apgalvo platformas uzladets.lv izveidotājs un redaktors.

Virsraksts _____

Elektroauto piedāvājums Latvijā šobrīd raksturojams kā apmierinošs. Cenas svārstās no 20 000 līdz 40 000 eiro, bet jau tuvākajā laikā tirgū sagaidāmi arī demokrātiski auto par aptuveni 11 500 eiro. Pieejami arī lietoti auto, vienīgi, _____, būtu vērts pārbaudīt tā baterijas stāvokli. Tiesa, pieredze rāda, ka pat 8 gadus vecam auto, _____, nekad nav bijis problēmu ar bateriju vai motoru un nesenā pārbaude liecina, ka tikpat labi šāds auto varētu būt tikko izriņķis no rūpnīcas. (Akumulatora garantijas laiks tipiski ir 8 gadi vai 100 000 km noskrējums.)

Virsraksts _____

Daudzi uzskata, _____, taču tas ir aplami. Drīzāk tiem kaitē liels karstums, bet -20 grādos vienīgā problēma varētu būt neliels diskomforts, _____. Īpaši vecākās paaudzes elektromašīnās par to nav gana padomāts, tāpēc, ieslēdzot salona apsildi, _____. Jaunās mašīnas ir daudz labāk izstrādātas, tās sildot, jauda samazinās tikai nedaudz. Un vēl jāpatur prātā, ka elektroauto jau sen spēj nobraukt daudz vairāk par 100 km. Labākajiem modeļiem ražotājs garantē spēju veikt 400–450 km lielu attālumu ar vienu uzlādi, kaut arī pieredze rāda, ka realitātē ar vienu uzlādi iespējams sasniegt pat 700 km attālu galamērķi.

3. Pabeidziet teikumus, izmantojiet tekstā atrodamo informāciju!

1. Elektroauto izmantošana pilsētā piedāvā virkni priekšrocību: _____.

2. Elektrisko automobiļu izmaksas, salīdzinot ar iekšdedzes dzinēju mašīnām, ir _____.
3. Šādu automobiļu apkope ir _____.
4. Lai mudinātu cilvēkus iegādāties un izmantot elektrisko transportu, _____.
5. Šobrīd uzlādes stacijas ir _____.
6. Patlaban auto tirgū tiek piedāvātas _____.
7. Elektrisko automobiļu izmantošana dažādos laikapstākļos _____.
8. Šobrīd, izmantojot elektrotransportu, var _____.
9. Tiek prognozēts, ka automašīnas ar iekšdedzes dzinējiem _____.

4. Ierakstiet tabulā, kādas ir elektrotransporta izmantošanas priekšrocības un trūkumi!

Priekšrocības	Trūkumi

5. teksts

Foto: Freepik

PAR ATKRITUMU ŠĶIROŠANU

1. Lasiet tekstu! Izvēlieties fragmentam atbilstošu virsrakstu!

Virsraksti

Dod lietām savā mājoklī otro iespēju!

Gudrie palīgi

Energoefektivitātes pasākumi mājā

Maini priekšstatus par mazlietotu preču veikaliem!

Esi labai draudzīgs!

Grūtākais ir sākt.

Sadzīvē izmanto pārstrādājamus materiālus!

Saimnieko gudri – šķiro atkritumus!

Virsraksts _____

Arvien populārāka pasaulē un arī Latvijā kļūst *zero-waste* kustība. Tā mudina pievērsties dzīvei, radot pēc iespējas mazāk atkritumu, lai samazinātu ikdienas patēriņa cikla ietekmi un neradītu kaitējumu dabai. Mainot ikdienas paradumus – iepērkoties mazāk vai pērkot produktus tikai no dabiskām sastāvdaļām, kā arī šķirojot atkritumus, lai pēc tam tos varētu pārstrādāt, ikviens var palīdzēt dabai. To var darīt ne tikai dodoties uz veikalu, bet arī savā mājoklī.

Virsraksts _____

Katru gadu tūkstošiem tonnu apgērba tiek izmests miskastē. Ir skaidrs: lai samazinātu tekstilrūpniecības radīto piesārņojumu, nepieciešama alternatīva pieeja

savai garderobei, jo skapja saturu atjaunot gribas. Jau kādu laiku Latvijā arvien mainās skatījums uz lietotām drēbēm kā nabadzības statusa zīmogu. Savu uzvaras gājienu uzsākuši lietoto preču tirdziņi, un arī “otrās dzīves” preču veikalu sortiments kļuvis daudzveidīgāks un dažādām stila pērlēm bagātāks.

Virsraksts _____

Kaķis apskādējis dzīvojamās istabas dīvānu ar saviem nadziņiem? Cepeškrāsns virtuvē sākusi niķoties, savukārt glezna pie guļamistabas sienas vairs nepatīk? Ne vienmēr nepieciešams izmest atkritumos novecojušās lietas un doties uz veikalu, lai iegādātos jaunas. Var atsvaidzināt viesistabas interjeru, pārvelkot dīvānu ar jaunu citas krāsas audumu, un izsaukt elektrotehnikas meistaru, jo varbūt virtuves tehnikai ir vien pārdesmit eiro neliels bojājums.

Virsraksts _____

Arī dzīvojot daudzdzīvokļu namā, ir iespējams pievērsties *zero-waste* dzīvesveidam. Ja namā atkritumus šķiro daudzi, samazinās kopējās miskastes apjoms un par atkritumiem jāmaksā mazāk. Tas ir izdevīgi visiem nama iedzīvotājiem. Arguments, ka lielas neērtības rada sašķirotu atkritumu vešana uz speciāliem konteineriem, ir nekas cits kā aizbildinājums.

Virsraksts _____

Cilvēki, kas sākuši šķirot, jau pēc pāris mēnešiem atzīst, ka iegājuši sava veida azartā un vēlāk vairs nespēj iedomāties, kā bez šķirošanas varēja dzīvot iepriekš. Ir daudzdzīvokļu nami, kuros uz videi draudzīgu dzīvesstilu aicina arī mājas attīstītājs. Piemēram, skandināvu nekustamā īpašuma attīstītāja “Bonava Latvija” jaunajos daudzdzīvokļu projektos paredzēti konteineri atkritumu šķirošanai un arī īpašas tvertnes elektropreču un bateriju reciklēšanai nama kāpņu telpās.

Virsraksts _____

Saskaņā ar Eiropas Komisijas statistiku, plastmasas izstrādājumi veido vairāk nekā 80% no kopējā jūras piedrazojuma apjoma – gan no vienreizlietojamajiem plastmasas traukiem, gan no produktu iepakojumiem. Turklāt katru gadu Eiropā rodas aptuveni 25,8 miljonu tonnu plastmasas atkritumu un tikai 30% no tiem tiek

savākti pārstrādāšanai. Iegādājoties rotaļlietas, apģērbus, preces mājai, apdomā, vai tās tev tiešām ir nepieciešamas un, ja atbilde ir jā, tad plastmasas vietā izvēlies lietas iegādāties no dabīgiem materiāliem – koka, metāla, stikla, kartona u.c.

Virsraksts _____

Samazinot enerģijas izmantošanu mājas apstākļos, ieguvumi ir divi – saudzēsiet apkārtējo vidi un arī ietaupīsiet naudu. Nepieciešams izslēgt apgaismojumu un elektroierīces, kad tās netiek lietotas, jāizmanto ekonomiskās gaismas spuldzes. Nav jāmazgā veļa augstā temperatūrā bez iemesla. Drēbju mazgāšana 30°C temperatūrā, salīdzinot ar mazgāšanu 60°C, samazinās elektroenerģijas patēriņu par vairāk nekā 70%. Var samazināt telpu apsildi par vidēji 4°C laikā, kad atrodaties ārpus mājām.

Virsraksts _____

Energoefektivitāti mājā nodrošina arī dažādas gudrās ierīces, ļaujot atslēgt elektroierīces mājā arī attālināti. Lielai daļai viedierīču iespējams uzstādīt laika atskati, kas palīdz taupīt enerģiju. Piemēram, ja vēlaties no rīta ieiet siltā vannas istabā, nav nepieciešams grīdas apsildi ieslēgt jau vakarā pirms gulētiešanas – ar sensora palīdzību varat uzstādīt grīdu apsildes ieslēgšanos tikai īsu brīdi pirms pamošanās.

2. Atrodiet tekstā sinonīmus vai līdzīgas nozīmes vārdus!

Aicina _____

Ikkatrs _____

Ejot _____

Redzējums _____

Piedāvājums _____

Sabojājis _____

Neiet pie sirds _____

Iekārtai _____

Atrunāšanās _____

Agrāk _____

Piesārņojuma _____

Apģērbs _____

3. Pārveidojiet teikumus! Izmantojiet darbības vārdu pavēles izteiksmes daudzskaitļa 2. personu!

Jāsamazina atkritumu daudzums. _____

Jāšķiro atkritumi. _____

Nav jāpērk lieks apģērbs. _____

Nav jāmet ārā vecās lietas, kuras var atjaunot. _____

Jāpārvelk vecais dīvāns. _____

Jāizsauc meistars. _____

Jāatsakās no plastmasas lietošanas. _____

Jāizslēdz no tīkla elektroierīces. _____

Jāmazgā veļa zemākā temperatūrā. _____

Jāsamazina telpu apsilde prombūtnes laikā. _____

4. Uzrakstiet, kā mēs varam saudzēt dabu! (aptuveni 100 vārdi)

6. teksts

PAR URBANIZĀCIJU

1. Izvēlieties atbilstošo vārdu!

Suburbanizācija – vai tas ir jēdziens? Kāda ir **starpība / atšķirība / līdzība** starp urbanizāciju, deurbanizāciju un suburbanizāciju?

Cilvēks ir **būtne / radība / radījums**, protams, sociāla, tāpēc planētas iedzīvotāji strauji turpina pārcelties uz dzīvi lielās pilsētās. No otras puses, cilvēks ir cieši saistīts ar dabu. **Tādejādi / Tādējādi / Turpat** pilsētas un dabas teritorijas joprojām ir divas galvenās asis, ap kurām rit mūsdienu sabiedrības dzīve.

Runājot par terminu “urbanizācija”, kurš **iet / dots / nāk** no latīņu valodas, ar to tiek saprasta pilsētas lomas pieaugums cilvēka un sabiedrības dzīvē. Šaurākā nozīmē tas ir pilsētu iedzīvotāju skaita **palielināšanās / pieauguma / augšanas** process un iedzīvotāju pārcelšanās no lauku teritorijām uz pilsētām. Kāpēc tā notiek? Tam par iemeslu kalpo tas, ka pilsētās ir liels darbavietu skaits, kā arī tajās ir viegli **sastopamas / apmeklējamas / pieejamas** izglītības un kultūras iestādes. Pasaules ekonomikā ar **terminu / jēdzienu / apzīmējumu** “urbanizācija” cieši saista fenomenu, kuru sauc par viltus urbanizāciju, kas ir tipisks tādos reģionos kā Latīņamerika un Dienvidaustrumu Āzija. Kas ir viltus urbanizācija? Tas ir nepamatots iedzīvotāju pieaugums pilsētās, jo netiek **apdrošināts / drošināts / nodrošināts** ar darbavietu skaita pieaugumu un ar to saistīto infrastruktūru attīstību. Tā rezultātā lauku iedzīvotāji **vienmuļi / vienkārši / piepeši** tiek “iespiesti” lielajās pilsētās. Viltus urbanizācija parasti iet roku rokā ar bezdarba pieaugumu un veido pilsētā tā sauktos “graustu” rajonus.

Savukārt suburbanizācija veido blīvi apdzīvotas un aktīvas priekšpilsētas – zonas ap lielpilsētām. Pagājušā gadsimta beigās **arī / pat / arvien** vairāk cilvēku sāka pārvietoties uz pilsētu nomalēm, prom no rūpnīcu **trokšņiem / smaržām / taurēm** un netīra gaisa un tuvāk dabas ainavām. Tajā pašā laikā šādi “imigranti” nesāka apstrādāt zemi un nodarboties ar lopkopību. Viņi **vēlējās / turpināja / mēģināja** strādāt pilsētā, pavadot dažas stundas katru dienu ceļā, lai nokļūtu viņu darba vietā.

Tagad mēs varam vērot interesantu ainu: ja pat pirms 30.–40. gadiem lielo pilsētu nomalēs apmetās uz dzīvi nabadzīgākie iedzīvotāju **tipi / veidi / slāņi**, tad šodien viss ir mainījies diametrāli. Patlaban ceturtdaļa luksusa **namu / mājokļu / ēku** atrodas piepilsētas zonās.

Deurbanizācija ir pretstats urbanizācijai. Deurbanizāciju raksturo iedzīvotāju pārvietošanās ārpus pilsētām. Deurbanizācijas teorijas galvenais mērķis ir likvidēt visas lielākās pilsētas pasaulē. Urbanizācija, deurbanizācija, suburbanizācija ... Visi šie jēdzieni ir ļoti cieši saistīti. Ja urbanizācija ir process, kas palielina pilsētas iedzīvotāju skaitu, tad suburbanizācija ir gluži pretēja parādība – iedzīvotāju aizplūšana uz piepilsētas teritorijām.

2. Atrodiet tekstā sinonīmus vai līdzīgas nozīmes vārdus!

Ātri _____

Vēl arvien _____

Daudzuma _____

Raksturīgs _____

Cieši _____

Tā dēvētos _____

Ieceļotāji _____

Redzēt _____

Pilnīgi _____

Pretēji _____

Pašreiz _____

Pretmets _____

3. Iesaistiet teikumos pasvītrotos vārdu savienojumus: *galvenās asis, par iemeslu kalpo, cieši saista, iet roku rokā, apmetās uz dzīvi!*

4. Pabeidziet teikumus, izmantojiet tekstā atrodamo informāciju!

Lasot tekstu es uzzināju:

ka _____

kā _____

kad _____

kāpēc _____

no kurienes _____

kas _____

vai _____

cik _____

7. teksts

VAIRĀK ZAĻUMA PILSĒTĀ

1. Ierakstiet tekstā vārdus atbilstošā formā!

atšķirīgs, mazs, regulārs, lielisks, ekstensīvs, sarežģīts, nesens, mazs, zaļš, plakans, intensīvs, kopējs

Zaļie jumti ir salīdzinoši _____ jaunums Latvijā, kas izraisījis sabiedrisko ēku un privātmāju īpašnieku interesi. Jumta dārzi laukos ir _____ papildinājums _____ ainavai, bet pilsētvidē piešķir dzīvīgumu un reizēm trūkstošo zaļumu. Atšķirībā no citiem jumta segumiem, _____ jumti ļauj vaļu fantāzijai. _____ jumtu ainavu var papildināt ar dažādām _____ arhitektūras formām un elementiem, piemēram, _____ segumu taciņām (no oļiem, koka, terases dēļiem, bruģa, soliņiem), apgaismes ķermeņiem u.c. Zaļie jumti iedalās _____ un _____. Ekstensīvajiem jumtiem nepieciešama _____ kopšana, tie ir vieglāk ierīkojami un svars uz konstrukciju ir mazāks (60–150 kg/m²). Savukārt intensīvajiem jumtiem nepieciešama _____ kopšana; arī ierīkošana ir _____ un svars uz konstrukciju var sasniegt 1000 kg/m².

intensīvs, zaļš, biezs, lēzens, plakans, vienkāršs, ciets, apvīts, liekts, lieks, drošs

Zāliena jumti ir mītiem _____, jo ir uzskats, ka tie ir _____ no zaļo jumtu tipiem. Taču tie prasa ļoti _____ apkopi: laistīšanu, mēslošanu, regulāru pļaušanu. Tiem pat tiek ieteikta laistīšanas sistēma. _____ jumtiem iespējami dažādi dizaina

risinājumi: tos var ierīkot gan uz _____ jumtiem, gan dažāda slīpuma vai _____ jumtiem. Šāda seguma ierīkošana uz pilnīgi _____ jumta sniedz papildus platības atpūtai. Piemēram, blakus zaļo augu zonai ierīkojot _____ seguma terasi ar mēbelēm. Zaļā jumta konstrukcija sastāv no vairākiem slāņiem. Apakšējā klājumā jāparedz sakņu _____ hidroizolācijas materiāls vai sakņu barjera. Virs tās paredzēts aizsargslānis, kas vienlaikus ir arī ūdens uzkrājošs materiāls – _____ filcs. Tad seko drenāža, kas lietus laikā uzkrāj _____ ūdeni sausuma periodam, bet pēc tā jāierīko filtrējošs ģeotekstils, kas filtrē ūdeni no augsnes substrāta.

prasīgs, galvenais, mitrs, regulārs, raksturīgs, intensīvs, sīks, liels, parasts

_____ uzmanība jāpievērš augsnes substrāta izvēlei. Nedrīkst izmantot _____ melnzemi, jo tā ātri izžūst un tai _____ sablīvēšanās, ko pēc tam nav iespējams uzirdināt. Savukārt _____ laikā rodas dubļi un augu saknes labi nedrenējas, tām nepieklūst gaiss, un augi aiziet bojā. Taču _____ iemesls, kādēļ neizmanto melnzemi ir, ka tās _____ daļiņas aizpilda filtrējošā ģeotekstila šķiedru, un sistēma vairs nestrādā. Katram augu tipam paredzēts savs substrāts. Zaļo jumtu segumiem nepieciešamas _____ rūpes un apkope; tas ir _____ no jumtu veidiem, jo ir kā dārzs, tikai – uz jumta. Tāpēc pirms zaļā jumta izvēles jāreķinās, ka tam būs nepieciešama _____ uzmanība. Ja jumtu uzliks, bet to nekops, tas var izžūt, tajā var saaugt nezāles.

ZAĻO JUMTU PRIEKŠROCĪBAS:

- Darbojas kā kondicionieris vasarā un kā siltumizolācija ziemā;
- Nodrošina papildu skaņas izolāciju;
- Paplašina zaļo telpu uz zemesgabala un var tikt izmantoti kā papildu vieta atpūtai;
- Dod iespēju lietderīgi izmantot nokrišņus, samazina ūdens un kanalizācijas patēriņu;
- Pilsētvidē šādi jumti samazina vides piesārņojumu, absorbējot lielu daļu no CO₂, kā arī uzsūc putekļus;
- Pareizi ierīkoti jumti ir ilgmūžīgi.

2. Izrakstiet no teksta salikteņus! Nosakiet, no kādiem vārdiem tie ir veidoti! Iesaistiet salikteņus teikumos!

Paraugs. *privātmāja – privāts + māja*

3. Izrakstiet no teksta divdabjus! Ierakstiet tos teikumos atbilstošā formā!

Interesi ir _____ zaļie jumti, kas kļūst arvien populārāki.
Pilsētās _____ zaļo zonu nu var aizstāt apzaļumotie jumti.
_____ ar citām Eiropas pilsētām Latvijā tā ir jauna tendence.
Šādiem jumtiem ir _____ regulāra kopšana.
Ekstensīvie jumti ir vieglāk _____.
Lai uz jumta augošie augi nenokalstu, tiem tiek _____ laistīšanas sistēma.
_____ šādus jumtus, ir jāņem vērā noteikti nosacījumi.
Jumta ieklāšanā ir _____ vairāki slāņi.
Aizsargslānis ir arī ūdens _____ materiāls.
_____ ģeotekstils palīdz filtrēt ūdeni.
Dažādiem augiem ir _____ atšķirīgs substrāts.

4. Izvēlieties atbilstošo skaidrojumu!

Olis		A Sēdēšanai paredzēta mēbele, ko veido garena virsma ar balstiem galos un vidusdaļā.
Bruģis		B Slānis, kārtā, kas sedz virsmu.
Substrāts		C Šķērslis, kas kavē brīvu pieeju.
Taka		D Neliels, gluds akmens.

8. teksts

Foto: mārups.lv

PAR MĀRUPES NOVADU

1. Lasiet tekstu un jautājumus! Izvēlieties rindkopai atbilstošu jautājumu!

Jautājumi

Vai skolu kapacitāte atbilst bērnu skaitam?

Rīgas tuvums piesaista ne tikai labākos skolēnus, bet arī labākos skolotājus. Ko jūs viņiem varat piedāvāt, lai tie neaiziet strādāt uz Rīgu?

Kāds ir jūsu subjektīvais viedoklis – kāpēc tieši Mārupē, jo ne tuvu ne visas pašvaldības var ar šādiem skaitļiem lepoties?

Ko vēlaties pateikt Mārupes iedzīvotājiem pirms novada svētkiem?

Kā sabalansēt mierīgu un kvalitatīvu dzīves vidi ar spēcīgu uzņēmējdarbību?

Nodokļu maksātāji vēlas zināt – kā pašvaldība izmanto viņu nodokļus?

Cik sakārtota ir veselības aprūpes sistēma?

Vai jūs spējat nodrošināt vietas bērnudārzos un skolās?

Kā jūs jūtaties tik tuvu pilsētai un tomēr laukos?

Mārupes novads robežojas ar Pārdaugavu: īsti nevar nošķirt, kur sākas un kur beidzas Rīga. Kā dzīvo mārupieši, vairāk stāsta novada domes priekšsēdētājs.

Jautājums _____

Mēs esam Rīgas tuvākie lauki un vienlaikus esam tuvāk Rīgas centram nekā pilsētas mikrorajoni, piemēram, Bolderāja, Jugla, Pļavnieki un Mežciems. Mārupes iedzīvotāju pieauguma tendence un interese par nekustamajiem īpašumiem apliecina, ka cilvēkiem patīk **dzīvot** laukos – tas, šķiet, mūsos palicis vēl no senču laikiem.

Iedzīvotāju vidējā vecuma ziņā esam viena no jaunākajām Latvijas pašvaldībām – šeit ir liels jauno ģimeņu īpatsvars. Jāatzīmē, ka arī uz laulāšanos mārūpieši nav **jāskubina** – ik gadu svinam ap 70 kāzu. Priecē, ka mūsu novadā vairāk nekā 400 ģimenēs aug trīs un vairāk bērnu. Izklausās uz fantastikas robežas – divreiz vairāk piedzimušo nekā mirušo, turklāt bērni aug kuplās ģimenēs.

Jautājums

No vienas puses, tas ir valsts kopējās ekonomikas stāvokļa uzlabošanās rezultāts, kā arī mūsu pašvaldības ieguldījums. Piemēram, daudzbērnu ģimenēm piešķiram 90% atlaidi nekustamā īpašuma nodoklim, kas Mārūpē, kur ir augsta zemes kadastrālā vērtība, gadā dod iespēju ietaupīt pat 600 līdz 700 eiro. Tāpat **palīdzam** iegādāties mācību līdzekļus, turklāt nešķirojot, vai konkrētais bērns ir deklarēts Mārūpē. Ja ģimene šeit dzīvo un bērni **iet** vietējās skolās, tad palīdzība tiek piešķirta. Un, protams, galvenais ir sakārtotā pirmsskolas un tālākās izglītības sistēma un mūsu atbalsts interešu izglītībai.

Jautājums

Cilvēki sakoptā vidē vēlas dzīvot šodien, nevis kaut kad nezināmā nākotnē, tāpēc mūsu uzdevums ir sakārtot infrastruktūru atbilstoši šodienas tendencēm. Mārūpē ir daudz jaunās apbūves teritoriju – faktiski apbūvēti ir bijušo kolhozu lauki, un ir nepieciešams no jauna **būvēt** gan ceļus, gan ūdens un kanalizācijas sistēmu. Tās ir galvenās jomas, kur tiek izmantoti iedzīvotāju samaksātie nodokļi. Otra lielākā investīciju sadaļa ir sociālās infrastruktūras attīstība – bērnudārzi un skolas, atpūtas, sporta un kultūras iestādes.

Jautājums

Pirmsskolas mācību iestādes ir aktualitāte jau vairākus gadus. Līdz šim ļoti veiksmīgi sadarbojamies ar privātajiem dārziņiem, un vecāki praktiski nejuta atšķirību, vai bērns apmeklē privāto vai pašvaldības bērnudārzu. Izmaksas bija ļoti līdzīgas. Tagad valsts ir pieņēmusi jaunus noteikumus, kas privātajiem bērnudārziem dod iespēju prasīt samaksu par bērna uzturēšanos pēc saviem ieskatiem.

Jautājums

Skolas mūsu novadā ir ļoti labas, un vecāki **izvēlas** sūtīt bērnus skolā tepat tuvu

pie mājām. Tomēr visiem bērniem vietas nepietiek un daudziem nākas braukt uz skolu Rīgā. Vislielākais bērnu skaits un nepieciešamība pēc papildu telpām ir pamatskolas vecuma grupā. Taču mēs vēlamies, lai arī vidusskolēni mācītos un attīstītos – lai **veicinātu** vidusskolēnu interesi par mācībām un uzlabotu sekmes, pašvaldība labākajiem skolēniem maksā stipendijas.

Jautājums

Mēs šo tendenci apzināmies, tāpēc pašvaldība ir radusi iespēju saviem skolotājiem piemaksāt pie algas. Tā pie mums ir pietiekami konkurētspējīga, kas mums dod iespēju pieaicināt arī ļoti labus pasniedzējus. Pie mums skolotāji brauc arī no Rīgas un Jelgavas.

Jautājums

Novadā ir vairākas ārstu prakses – tajā skaitā pa vienai praksei Tīrainē un Skultē un pa divām Mārupē un Jaunmārupē. Pērn mēs Jaunmārupes ciemā uzbūvējām sabiedrisko ēku, kurā izveidojām piemērotas telpas ārstu praksei, un tuvāko divu gadu laikā uzlabosim telpas Mārupes un Tīraines ārstu praksēm. Tā kā Rīga ir tik tuvu, nav nekāda pamatojuma veidot veselības centrus ar sarežģītām iekārtām un specifiskiem speciālistiem. Izdevīgāk ir izmantot Rīgas klīniku un veselības centru pakalpojumus.

Jautājums

Situācija nav vienkārša – padomju laikos mūsu novads bija izteikta lauksaimnieciskās ražošanas teritorija. Lauksaimnieciskā ražošana neprasa lielas elektroapgādes jaudas, un tāpēc Mārupē izveidojušies uzņēmumi ar zemu enerģijas patēriņu – loģistikas un transporta uzņēmumi. Bet ielu tīkls nebija piemērots intensīvai smagā transporta kustībai un aizvien pieaugošajam privātā transporta skaitam. Tāpēc gribam smagajam transportam atvēlēt atsevišķas ielas, lai tas ērti varētu nokļūt uz apvedceļa, galvenajām maģistrālēm un lidostu Rīga.

Jautājums

Gribētos, lai iedzīvotāji ikdienā aktīvāk veidotu interešu grupas, biedrības un nāktu ar saviem priekšlikumiem uz domi, kā arī vienotos dažādos neformālos pasākumos, kas dzīvi novadā padarītu vēl aizraujošāku un krāsaināku. Tāpēc ir prieks, ka

novada svētku rīkošanā tomēr iesaistījušies daudz iedzīvotāju un uzņēmēju. Aicinu Jaunmārupē no sirds izbaudīt plašo kultūras un sporta aktivitāšu programmu, svinot novada svētkus visiem kopā.

2. Atrodiet izcelto vārdu sinonīmus! Izmantojot piedāvātos vārdus, veidojiet sinonīmu rindas!

izlīdzēt, soļot, uzturēties, izraudzīties, nākt talkā, mājot, taisīt, mist, mudināt, čāpot, urdīt, sekmēt, izpalīdzēt, bikstīt, rosināt, doties, staigāt, celt, izmeklēt, kājot, mitināties, atbalstīt, nolūkot, stimulēt

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

3. Izlasiet frazeolōģismus! Kuram teikumam katrs no tiem atbilst?

labāk zīle rokā, nekā dzenis kokā; no bērna kājas; pa kaulam; salikuši galvas kopā; no tavas mutes Dieva ausī; atvērt sirdi; darba pilnas rokas; kad pūcei aste ziedēs.

Esam kopā atraduši risinājumu, kā iegādāties mācību līdzekļus.

Mārupē darāmā vēl ir ļoti daudz.

Cilvēki vēlas dzīvot šodien, nevis kaut kad nezināmā nākotnē.

Vecākiem tagad ir pa spēkam samaksāt arī privātā bērnudārza pakalpojumus.

Daudziem bērniem jau no mazotnes nākas braukt uz skolu Rīgā.

Tā pie mums ir pietiekami konkurētspējīga, kas mums dod iespēju pieaicināt arī ļoti labus pasniedzējus.

Izdevīgāk ir izmantot Rīgas klīniku un veselības centru pakalpojumus, tādēļ neplānojam celt slimnīcas.

Tāpēc ir prieks, ka novada svētku rīkošanā tomēr iesaistījušies daudz iedzīvotāju un uzņēmēju.

4. Pabeidziet teikumus! Izmantojiet intervijā atrodamo informāciju!

1. Neskatoties uz to, ka _____

2. Kaut arī _____,
tomēr _____.

3. Pateicoties tam, ka _____.

4. Ne tikai _____,
bet arī _____.

5. Lai gan _____,
tomēr _____.

6. Ne tikvien _____,
bet arī _____.

7. Tiklab _____ ,

kā arī _____ .

8. Līdzko _____ ,

tad arī _____ .

9. Kaut gan _____ ,

taču _____ .

9. teksts

Māra Cielēna

Literārā pasaka "Sienakaudze un Skulptūra"
publicēta krājumā "Pilsētas pasakas un pasaules pasakas"
2001. g.

SIENAKAUDZE UN SKULPTŪRA

1. Izlasiet tekstu un tā fragmentus! Ierakstiet trūkstošā fragmenta burtu!

Teksta fragmenti

- A – Lauku ministrs gādīgi parādīja
- B – ka ārā stāvēšana ir kaitējusi jūsu veselībai
- C – ka derētu doties uz pilsētu un pasūdzēties arī tur
- D – ka augstu vērtējot Sienakaudzes uzaicinājumu doties uz laukiem
- E – ka viņa gandrīz pazuda smaržīgajā sienā
- F – vēl nav nostāvējusi lietū un sniegā ne gadu
- G – došos mājās un vēlreiz runāšu ar zemnieku
- H – Pirmajam pretimnācējam pa jautājusi Lauku ministrijas adresi
- I – jūs viņš pļavas vidū neatstās
- J – lai pārļaiestu nakti un sagaidītu Veselības ministrijas atvēršanu.

Zemnieks rudenī nebija spējis ievest šķūnī vienu Siena kaudzi. Skaidrs, ka tas nebija ne solīdi, ne taisnīgi!

Līdz ziemas vidum Sienakaudze jau vismaz septiņdesmit septiņas reizes bija paspējusi pasūdzēties par zemnieku gan lietum un sniegam, gan mākoņiem un vārpām. Kādu dienu viņai ienāca prātā, _____. Sienakaudze iedomājās, ka pilsētā visa kā, arī taisnības, ir vairāk nekā laukos.

Viņa saposās, cik labi spēja: iespundēja savu raženo augumu goda drānās, iekāra ausīs auskarus, paņēma lietussargu un devās ceļā. Ak tā – pirms tam viņa vēl sarūpēja

ceļamaizi pilnu somu ar pamatīgām sviestmaizēm un kannu ar pienu. Sienakaudze bija dzirdējusi, ka lauku ļaudīm pilsētas ēdiens neejot labumā.

Sienakaudzei negribējās saburzīt goda drānas, spiežoties iekšā autobusā vai vilcienā, tāpēc pagaro ceļu līdz pilsētai viņa veica kājām. Kaut gan brašā lauciniece soļoja sparīgi, pilsēta viņa iegāja tikai pēcpusdienā. —, viņa devās uz skaisto namu, iespraucās liftā un, sirdij drusku nokutot, uzbrauca astotajā stāvā pie Lauku ministra.

Sienakaudzes sūdzību uzklaudis, Lauku ministrs laipni teica:

– Taisnība ir jūsu pusē, cienītā kundze...

– Mans vārds ir Kaudze, – Sienakaudze iestarpināja.

– Cienītā Kaudzes kundze, zemnieks ir rīkojies netaisnīgi Jums tagad jādodas uz Tieslietu ministriju un jāiesniedz sūdzība tur.

Pievedis Sienakaudzi pie sava kabineta loga, —, pa kurām ielām viņa visātrāk nokļuš Tieslietu ministrijā.

Tieslietu ministrs viesmīlīgi apsēdināja Sienakaudzi uz astoneim kopā sabīdītiem krēsliem, vērīgi noklausījās viņas sūdzību un tēvišķi sacīja:

– Zemnieks nav bijis taisnīgs, tiesa kas tiesa, cienītā kundze...

– Mans vārds ir Kaudze, – Sienakaudze precizēja.

– Jā, cienītā Kaudzes kundze, – ministrs turpināja, – jums tagad jādodas uz Veselības ministriju un jādabū izziņa, —.

Tieslietu ministrs no piezīmju grāmatiņas izplēsa lapiņu un uzzīmēja taisnāko ceļu līdz Veselības ministrijai.

Kad Sienakaudze tur nonāca, izrādījās, ka darbadiena jau beigusies un Veselības ministrs devies uz slidotavu.

Neko darīt!

“Vēl viena nakts jāpavada zem klajas debess,” Sienakaudze nopūtās. “Vismaz šoreiz tas notiks pilsētā. Varēšu salīdzināt pilsētu ar laukiem.”

Un Sienakaudze sāka meklēt kādu ērtāku vietīņu, kur nostāties, —.

Pēc neilga laiciņa viņa atrada jauku, paklusu parku.

“Te varēs netraucēti pavakariņot,” Sienakaudze nosprieda.

Bet, tiklīdz Kaudze iegāja parkā drusku dziļāk, viņa sastinga aiz brīnumiem – viņas priekšā stāvēja kaila sieviete!

– Ak kungs! – Sienakaudze iesaucās. – Mīļā! Ko tad jūs te tā stāvat?!

– Es te stāvu gadu gadiem, – sieviete, kuru sauca par Skulptūru, vienkārši atbildēja.

– Apžēliņ! – Sienakaudze novaidējās. – Gadu gadiem! Gadu gadiem jūs esat aizmirsta ārā! Tad taču te, pilsētā, cilvēki ir vēl netaisnīgāki nekā mans saimnieks! Un daudz nežēlīgāki! Kas tad man – taisnību sakot, man ziemā necik stipri nesalst, bet jums, mīļā...

Un Sienakaudze steigšus apņēma Skulptūru ar visu savu silto kuplumu tā, _____. Tūlīt pat Kaudze atvēra somu un iespieda Skulptūrai rokā pamatīgu maizes riku ar jāņusieru.

– Ēdiet, mīļā, paēdiet kārtīgi, lai rodas spēks kaulos. Rīt agri no rīta es jūs ņemšu pie rokas un vedīšu uz laukiem, jā gan, uz laukiem. Lai nu kāds tas mans zemnieks, ____, ierādīs jums kādu šķūņa stūrīti, par to es esmu droša. Mani viņš atstāja ārā, jā, tā tas bija, bet viņš tak zina, ka man necik nesalst...

Skulptūra lieliem kumosiem apēda sviestmaizi, tad vēl vienu, pēc tam vēl divas. Viņa izdzēra arī litru lauku piena. Tad noslaucīja muti, pateicās par cienastu un sacīja, ____, tomēr palikšot tepat.

– Te zem zemes ir manas saknes, – Skulptūra dzejiski teica. Un lietišķi piebilda: – Vasaras sezonā es tieku pieslēgta pie pazemes ūdensvada, tāvad esmu arī Strūklaka. Un nav jau tik grūti pastāvēt laukā – te salasās vairāk apbrīnotāju, nekā to būtu iekšstelpās. Vienīgi uz kafejnīcu gan dažreiz gribētos aiziet...

– Jūs nu gan esat pieticīga! – Sienakaudze sacīja. Un pēkšņi viņai kļuva kauns par sevi. Skulptūra gadu gadiem stāv ārā, lietū, sniegā vienos vienīgos ūdeņos – un nežēlojas nemaz! Viņa, Sienakaudze, ____ – un jau aizskrējusi pie ministriem taisnību meklēt!

– Nē, rīt neiešu pie Veselības ministra, ____, viņš patiesi nav ļauns, – Sienakaudze nolēma.

No rīta viņa sirsnīgi apkampa Skulptūru un teica:

– Tev noteikti jātiek uz kafejnīcu! Pacīnies par sevi! Aizej uz ministrijām – es tev iedošu adreses. Un pēc tam atraksti man un pastāsti, ko esi panākusi. Ja tev kļūst par grūtu – tūlīt dod ziņu, es tad teikšu, lai zemnieks steidzas pēc tevis un ved uz laukiem. Jā, un vismaz dažas reizes mēnesī tu saņemsi īstus lauku produktus. Tiklīdz kāds no mūsējiem brauks uz šo pusi, atgādās tev olas, krējumu, speķīti...

Skulptūra, kuras seja bija iespiesta smaržīgā sienā, murmināja:

– Nepūlieties, nevajag, nevajag...

Bet Sienakaudze bija nolēmusi papūlēties gan. Nevar tak ļaut, lai cilvēks neēdis,

nedzēris gadu gadiem stāv zem klajām debesīm! Pati savas rūpes lādzīgā lauciniece bija pilnīgi aizmirsusi.

2. Atrodiet tekstā sinonīmus vai līdzīgas nozīmes vārdus!

Iespieda _____

Lielo ķermeni _____

Sagādāja _____

Neuzbarojot _____

Svētku tērps _____

Enerģiski _____

Piebilda _____

Negodīgi _____

Ārpus telpām _____

Nekustējās _____

Ļoti ilgi _____

Apskāva _____

3. Pabeidziet teikumus, izmantojiet pasakā atrodamo informāciju!

Sienakaudze sūdzējās lietum un vējam par to, ka _____

Taisnību meklēt Sienakaudze devās uz _____ ,

jo _____ .

Pirms došanās uz pilsētu, Sienakaudze _____ .

Pasakas galvenā varone ceļu mēroja kājām, jo _____ .

Sienakaudze netika pie taisnības, tāpēc ka _____ .

Galvenajai varonei nācās nakšņot _____ ,

tāpēc ka _____ .

Sienakaudzei bija žēl skulptūras, jo _____ .

Sienakaudzi pārsteidza tas, ka _____ .

Galvenā varone pārdomāja sūdzēties, jo _____ .

Pasakas galvenā doma ir _____ .

4. Raksturojiet pasakas tēlus! Pamatojiet savu viedokli!

Iesaistiet teikumos vārdus: agresīvs, aktīvs, apātisks, apdomīgs, apnicīgs, apņēmīgs, apķērīgs, apzinīgs, asprātīgs, atlētisks, aukstasinīgs, bailīgs, bezkaunīgs, biedrīks, bravūrīgs, disciplinēts, drosmīgs, dusmīgs, emocionāls, gudrs, izturīgs, labsirdīgs, lielīgs, maigs, nopietns, rūdīts, slinks, smieklīgs, spītīgs, stiprs, vārgs, vieglprātīgs.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

10. teksts

Foto: Freepik

TIESĪBAS UN PIENĀKUMI

1. Lasiet tekstu!

Praksē mēdz būt situācijas, kad viens darbinieks ļoti labi tiek galā ar saviem pienākumiem, bet cits ir pārpūlējies, jo darba devējs viņam uztic aizvien jaunus un jaunus uzdevumus. Vai šādās situācijās var palīdzēt amata apraksti, un kādiem tiem jābūt? Izšķir divu veidu amata aprakstus – ierēdņa un darbinieka amata aprakstu. Ierēdņa amata apraksts ir dokuments, kas nosaka amata nosaukumu, vietu iestādes struktūrā, pienākumus, tiesības un atbildību, kā arī šī amata pienākumu veikšanai nepieciešamās prasības. Amata apraksta mērķis ir noteikt amatā veicamā darba saturu. Civildienestam amata apraksts ir obligāts, savukārt Darba likums amata aprakstu kā obligātu neparedz. Amata apraksts ir jāsagatavo tiešajam vadītājam, jo tieši viņš vislabāk zina, kādu darbu pakļautajam darbiniekam ir jāveic. Savukārt, ja institūcija ir neliela, amata aprakstu varbūt gatavos personāla speciālists.

Mūsu valstī papildus amata aprakstam ir arī darba apraksts. Tas ir dokuments, kurā sīki un detalizēti aprakstīta procedūra kāda konkrēta pienākuma izpildei. Tas nepieciešams, lai izvairītos no riskiem un darbinieki visus pienākumus veiktu stingri reglamentēti. Būtiskākās darba apraksta sastāvdaļas ir identificēšana (darba nosaukums, darbinieku skaits, organizācijas nosaukums, darba apraksta izstrādes datums), definēšana (darba mērķis jeb iemesls, kāpēc šo darbu vajag; apraksts, kādā veidā darbinieks saistīts ar citiem darbiniekiem; darbinieka rīcībā esošo līdzekļu novērtējums; attiecību ar padotajiem, vadību apraksts), konkrētā darba specifika

(pienākumi un prasības, kāpēc uzdevumi jāveic, kā tos veikt, rīcības/darbības ierobežojumi, darba apstākļi, darba laiks, profesionālās, tehniskās zināšanas, iepriekšējo darbu pieredze).

2. Atrodiet tekstā sinonīmus vai līdzīgas nozīmes vārdus!

Gadās _____

Izdara _____

Pastāv _____

Uzbūvē _____

Vajadzīgās _____

Darāmā _____

Priekšniekam _____

Padotajam _____

Iestāde _____

Veidos _____

3. Pārveidojiet vārdus: izvēlieties atbilstošo vārdšķiru, skaitli un locījumu! Ierakstiet vārdus tekstā!

1. *apraksts*, 2. *pienākt*, 3. *darbs*, 4. *nosaukt*, 5. *izstrādāt*, 6. *novērtēt*, 7. *padot*, 8. *uzdot*, 9. *zināt*.

Savukārt darba aprakstā smalki ir 1. _____ procedūra kāda noteikta 2. _____ izpildei. Tas tiek darīts, lai neriskētu un 3. _____ visus pienākumus veiktu atbilstoši prasībām. Darba aprakstā ir svarīgs veicamā darba nosaukums, nepieciešamo darbinieku skaits, organizācijas 4. _____, darba apraksta 5. _____ datums, kā arī tajā tiek norādīts darba mērķis un darbinieka saistība ar citiem darbiniekiem; darbinieka rīcībā nodoto līdzekļu 6. _____; attiecību ar 7. _____ apraksts, jānorāda arī īpaši pienākumi un prasības, kāpēc 8. _____ jāveic un kā tas jādara, rīcības/darbības ierobežojumi, darba apstākļi, darba laiks, kādām ir jābūt profesionālajām un, tehniskajām 9. _____, kā arī iepriekšējo darbu pieredze.

4. Atzīmējiet, vai apgalvojums ir patiess vai nepatiess!

Apgalvojums	P	N
Dažkārt darbinieki ir pārguruši, jo darbā tiek pārslogoti.		
Ir vairāki amata apraksta veidi.		
Amata aprakstā tiek noteikta darāmā būtība.		
Visām profesiju grupām noteikti ir jābūt amata apraktam.		
Iestādē amata apraksta veidošana ir priekšnieka ziņā.		
Amata un darba apraksts ir viens un tas pats dokuments.		
Darba aprakstā nav obligāti iekļaujamā satura.		
Darba aprakstu veido, lai precīzi noteiktu darbinieka pienākumus.		
Darba aprakstā tiek norādīta kolēģu mijiedarbība.		
Darba aprakstā ir sniegta informācija par veicamā darba nepieciešamību.		

5. Izvēlieties atbilstošo skaidrojumu!

uzticēt		A Realizēt, īstenot iecerēto.
norādīt		B Panākt, ka kaut kas, piemēram, trauks ir pārāk pilns, arī ļoti pilns.
veikt		C Iepriekš nojaust, arī noteikt kas gaidāms.
noteikt		D Paļaujoties uz kāda spējām, godīgumu u. tml., uzdot, ļaut tam paveikt kaut ko, izmantot kaut ko, arī rūpēties, atbildēt par kādu u. tml.
paredzēt		E Pateikt, noteikt, arī paziņot, kā rīkoties, ko darīt.
izvairīties		F Ar savu darbību, rīcību, izturēšanos panākt, ka īstenojas norise, tiek sasniegts mērķis.
izpildīt		G Norobežot un precīzi raksturot jēdzienu.

INTERVIJA AR TIESĪBSARGU

1. Lasiet tekstu! Izvēlieties rindkopai atbilstošu jautājumu!

Jautājumi

Kādas, jūsuprāt, ir sasāpējušas sociāli ekonomiskās problēmas?

Kāda bijusi līdzšinējā sadarbība ar labklājības ministri?

Jūs esat teicis, ka solis uz sociāli atbildīgu valsti ir tiesībpratībā izglītota sabiedrība. Ko esat darījuši šajā jomā?

Kā varētu izpausties deputāta saukšana pie atbildības?

Kā jūs varat iesaistīties valsts budžeta plānošanas procesā?

Ko jūs darāt, lai situācija uzlabotos?

Kā vērtējat jaunajā, pilnveidotajā izglītības saturā ietverto tiesību pratības konceptu?

Par kādu turpmāko sadarbību esat vienojušies ar ministru?

Kāda ir šo deputāta individuālā atbildība?

Vai ministrs ir piedāvājis savu redzējumu, lai paaugstinātu maksājumus?

Jautājums _____

Politikēm un valsts un pašvaldību institūcijām vajadzētu beidzot pašos pamatos mainīt savu attieksmi pret sociālo realitāti un visu, kas aptver sociāli atbildīgas valsts principus: izglītības pieejamību, sākot jau no pusotra gada vecuma, pieejamu un efektīvu veselības aprūpi, kas ir visciešākajā saistībā ar valsts ilgtspējīgu attīstību.

Jautājums _____

Mūsu galvenā cīņa šajā jomā, pirmkārt, ir un būs informēšana par

visneaizsargātāko sabiedrības grupu tiesībām, skaidrojot arī dažādām valsts institūcijām, kā redzam faktisko situāciju, kādam ir jābūt tiesiskajam regulējumam, kā tas jāinterpretē. Veselības aprūpē būtu jāpastāv vienam veselības aprūpes garantētajam grozam, jo atšķirīgi grozi neatbilst solidaritātes un vienādu iespēju principam.

Jautājums

Ar šo ministriju mums bijuši lieliem izaicinājumiem pilni gadi, piemēram, saistībā ar situācijas uzlabošanu aprūpes institūcijās, bērnunamos, bāriņtiesās, kur valdīja lieli trūkumi. Satversmes 110. pantā rakstīts, ka valsts īpaši rūpējas par bez vecāku gādības palikušiem bērniem, bērniem ar invaliditāti un bērniem, kas cietuši no varmācības. Vai ievietošana institūcijā bāreņu namā ir īpašas rūpes?

Jautājums

Pārrunājām arī jautājumus, kas saistīti ar mūsu pieteikumiem Satversmes tiesā – par garantēto minimālo ienākumu līmeni, par sociālā nodrošinājuma pabalstu, trūcīguma sliekšni. Arī jautājumu saistībā ar minimālajām vecuma un minimālajām invaliditātes pensijām.

Jautājums

Konkrētus avotus, kur rast tam nepieciešamos līdzekļus, neapspriedām, bet mans aicinājums bija pārskatīt valdības kopējo attieksmi pret šiem sociāli jutīgajiem jautājumiem. Kāpēc? Tāpēc, ka, piemēram, ja valstī nav pienācīgas veselības aprūpes, tajā ir padsmi tūkstošu personu ar pirmreizējo invaliditāti. Tās ir ciešanas cilvēkam, kuram nav bijusi nepietiekama veselības aprūpe, kā arī zaudējums sabiedrībai kopumā un valsts budžetam. Kur ņemt naudu? Ieguldot pietiekami daudz naudas efektīvā veselības aprūpē, samazinātos maksājumi no valsts sociālā budžeta.

Jautājums

Es teiktu, ka nekādas. Mūsu ieteikumi netika ņemti vērā, citādi jau mums nenāktos saistībā ar tiem vērsties Satversmes tiesā. Uzskatu, ka jebkurā civilizētā valstī tiesai, taču jo sevišķi Satversmes tiesai, vajadzētu būt tikai kā galējam līdzeklim ļoti sarežģītu konstitucionālu jautājumu risināšanai. Tai nebūtu jānodarbojas ar tādām primitīvām patiesībām, ka 53 eiro mēnesī nav pietiekami cilvēka cienīgai eksistencei. Diemžēl, lai to risinātu, mums nav citu instrumentu.

Jautājums _____

Eksperimentālā kārtā jau bijām iesaistījušies vēlēšanu pratības projektā skolu jaunatnei. Paradoksāli, bet nācās secināt: ja skolas nodrošinātu to, kas ierakstīts mācību programmā sociālajās zinībās 9. klašu skolēniem, viņu zināšanām šajā jomā vajadzētu būt vismaz juridiskās fakultātes bakalaurea programmas studiju otrā kursa līmenī. Tātad, ja tas tiktu patiešām nodrošināts, mēs būtu tikuši jau krietni tālāk sabiedrības tiesībspējas attīstības virzienā un varētu runāt par vēlēšanu un tiesību pratību plašākā ietvarā.

Jautājums _____

Pamati ir veidoti pareizi, un attīstība rit pareizā virzienā, bet ir svarīgi, cik stundu nedēļā šai mācību jomai tiek veltīts. Viskritiskākais ir tas, ka tajā nav mūsdienīgu, labu mācību līdzekļu. Nupat tiesībsarga konferencē Augtākās tiesas senatore demonstrēja grāmatu, kāda patlaban tiek izmantota sociālajās zinībās: pilnīgs arhaisms, lai gan grāmata nav ļoti sen izdota. Tik kļūdainis un nepareizs materiāls, ka bērniem, kuri apgūst sociālās zinības no šāda mācību līdzekļa, jau paši pamati tiek ielikti greizi.

Jautājums _____

Te vairāk jādomā par deputātu atbildību sabiedrības priekšā kā tādu. Augstākā vara Latvijā pieder tautai – suverēnam. Taču suverēnam nav iespēju ietekmēt kādus prettiesiskus, antikonstitucionālos lēmumus.

Jautājums _____

Modeļi varētu būt dažādi. Ir pārdomas par vēlētāju tiesībām atsaukt deputātus.

2. Pabeidziet teikumus, izmantojiet iegūto informāciju!

Ierēdņiem un politiķiem būtiski ir jāmaina sava attieksme pret _____

Veselības jomā ir jāmaina _____

Sociālās jomas vislielākie trūkumi ir _____

Satversmes tiesā tika iesniegti pieteikumi, kuri _____

_____.

Lai atrastu finansējumu medicīnai, ir jāmaina _____

_____.

Satversmes tiesai jārisina _____

_____.

Šobrīd 9. klašu skolēnu programma sociālajās zinībās atbilst _____

_____.

Mācību līdzekli sociālajās zinībās tiesībsargs kritizē, jo _____

_____.

Suverēns ir _____,

kuram ieder _____.

Tiesībsargs rosina domāt par vēlētāju tiesībām _____

_____.

3. Izvēlieties atbilstošo skaidrojumu!

Bērnu tiesības		A Tiesības ietver brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai kā vienatnē, tā kopā ar citiem, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību. Tās ir arī tiesības neticēt un nepraktizēt ticību, ja persona to nevēlas.
Tiesības uz dzīvību		B Brīvība lemt par savu pārvietošanos un brīvība no valsts vai citu subjektu iejaukšanās personas integritātē.
Tiesības uz taisnīgu tiesu		C Tiesības piedalīties attiecīgajā pasākumā, tiesības šo pasākumu organizēt.
Vārda un izteiksmes brīvība		D Pamattiesību un pamatbrīvību kopums, kuram ir jābūt nodrošinātam katram bērnam.
Pulcēšanās brīvība		E Garantē personas tiesības uz dzīvību un nosaka apstākļus, kādos dzīvības atņemšana var tikt attaisnota.
Personas tiesības uz brīvību un neaizskaramību		F Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Biedrošanās brīvība		G Personas identitāte, fiziskā vai garīgā integritāte, tostarp gods un cieņa, sava dzīves telpa, seksuālās darbības un sociālās attiecības, attiecības ar citām personām, ieskaitot informāciju par šīm attiecībām.
Tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi		H Tiesības uz līdzdalību valsts un pašvaldību darbībā.
Tiesības vēlēti un tikt ievēlēti		I Uzskatu brīvība, tiesības netraucēti saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez iejaukšanās no sabiedrisko institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām.
Domu, apziņas un reliģijas brīvība		J Tiesības netraucēti pārvietoties teritorijā un izvēlēties dzīvesvietu.
Pārvietošanās brīvība		K Tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās jebkura kopēja mērķa, kas nav aizliegts ar likumu, sasniegšanai.

4. Pārveidojiet vārdus iekavās: izvēlieties atbilstošo vārdšķiru, skaitli un locījumu!

Tika veikts eksperiments, kura laikā bijām (**iekļauties**) _____ vēlēšanu pratības projektā skolu jaunatnei. Diemžēl nācās secināt to, ka skolām, lai nodrošinātu mācību programmā sociālajās zinībās 9. klašu skolēniem (**rakstīt**) _____, zināšanām šajā jomā vajadzētu būt vismaz juridiskās fakultātes bakalaura programmas studiju otrā kursa līmenī. Ja tas tiešām tiktu (**īstenot**) _____, sabiedrība būtu (**tikt**) _____ krietni tālāk tiesībpratības attīstības virzienā. Sociālo zinību pamati ir veidoti pareizi, un attīstība rit pareizā virzienā. (**Runāt**) _____ par šo mācību priekšmetu, ir svarīgi, cik stundu nedēļā šai mācību jomai tiek veltīts. (**analizēt**) _____ pašreizējo situāciju, jāsecina, ka tajā nav mūsdienīgu, labu mācību līdzekļu. Tiesībsarga konferencē tika (**demonstrēt**) _____ grāmata, kura patlaban tiek (**izmantot**) _____ sociālajās zinībās: pilnīgs arhaisms. (**apgūt**) _____ sociālās zinības no tik kļūdaina un nepareiza materiāla, jau paši pamati tiek ielikti greizi. Mācību grāmatai ir jābūt aktuālai, (**atbilst**) _____ mūsdienu prasībām.

5. Aprakstiet, jūsu prāt, svarīgākās cilvēktiesības! Pamatojiet savu atbildi! (aptuveni 100 vārdi)

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

12. teksts

BĒRNU TIESĪBAS

1. Izlasiet tekstu un tā fragmentus! Ierakstiet trūkstošā fragmenta burtu!

Teksta fragmenti

A – kura tulkošanā un piemērošanā abām pusēm jāievēro samērīguma princips

B – Vēl likums paredz

C – lai viņa bērns ir visgudrākais

D – ka bērns ir pilntiesīgs sabiedrības loceklis

E – mudinot viņu mācīties pēc savām spējām

F – viņam jāizturas ar cieņu pret valsti

G – pēc iespējas respektējot viņa individualitāti

H – ko mamma prasīja no viņa

I – ar kuru ir novērtēts tavs padarītais darbs

J – izmantojot savas tiesības

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 23. pants nosaka bērna pienākumus pret sabiedrību. Likums paredz, _____, un viņa pienākumi pret sabiedrību pieaug atbilstoši vecumam.

Tāpat likums paredz, ka bērnam ir pienākums mācīties atbilstoši savai fiziskajai un garīgajai attīstībai. Šis pants jāskaidro kontekstā ar tā paša likuma nākamo – 24. pantu, kas savukārt nosaka vecāka pienākumus pret bērnu. Viens no punktiem skan: “Vecāku pienākums ir sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, _____, ievērojot spējas un tieksmes.” Vecākam ir jāaudzina bērns, _____, tomēr tas nenozīmē, ka vecāks drīkst pieprasīt no bērna deviņas un desmit balles visos mācību priekšmetos.

Protams, katram vecākam gribas, _____, tomēr uz to jāskatās no bērna, nevis no vecāka pozīcijām. Bērnā var rādīt: lūk, šī ir atzīme, _____, ļaujot pašam izvērtēt – viņš var vai nevar strādāt labāk, zinot, ka likums paredz: bērnam ir pienākums mācīties atbilstoši savai fiziskajai un garīgajai attīstībai. _____, ka bērnam mācību laikā jāievēro izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumi un atkarībā no vecuma un brieduma pakāpes ir pienākums sargāt savu veselību. Tāpat bērnam ir vēl viens likumā noteikts pienākums: _____, tās simboliem un jāievēro likumi un sabiedrībā pieņemtie uzvedības noteikumi. Bērns nedrīkst, _____, aizskart citu bērnu un pieaugušo tiesības un likumīgās intereses. Tāpat bērnam ir pienākums saudzīgi izturēties pret apkārtējo vidi. Par Bērna tiesību aizsardzības likuma neievērošanu bērnam kriminālatbildība, administratīvā atbildība vai jebkāds cits likumā noteiktais sods nepienākas. Tomēr jāuzsver, ka šis gan bērniem, gan vecākiem ir ļoti svarīgs likums, _____. Ir daļa bērnu, kas kārtību iemācās tikai tad, kad kļūst patstāvīgi – kad sāk dzīvot atsevišķi, nodibina ģimeni. Tad to pašu, _____, vēlas sagaidīt arī no saviem bērniem.

2. Atzīmējiet, vai apgalvojums ir patiess vai nepatiess!

Apgalvojums	P	N
Bērnu tiesību aizsardzības likums nosaka cilvēktiesības.		
Bērnā jāmācās pēc savām spējām.		
Vecākiem ir jāatbild par bērnu audzināšanu.		
Vecākiem jānodrošina bērns iegūt augstākus vērtējumus.		
Skolā bērnam jāuzvedas atbilstoši noteikumiem.		
Bērnā jārespektē citu cilvēku tiesības.		
Bērniem var piespriest likuma kārtībā noteikto sodu.		
Noteikts bērnu skaits iemācās ievērot noteikumus vien tad, kad kļūst pieauguši.		

3. Veidojiet divdabjus!

	-ams / -āms	-ošs / -oša	-is / -usi
Zināt			
Paredzēt			
Ievērot			
Sagatavot			
Atļaut			
Gaidīt			
Radīt			
Rādīt			
Pieņemt			
Mudināt			

4. Iesaistiet divdabjus teikumos!

13. teksts

Foto: Freepik

PAR PATĒRĒTĀJA TIESĪBĀM

1. Lasiet tekstu! Ierakstiet tekstā vārdus atbilstošā formā!

veterinārs, izsmeļošs, bīstams, godprātīgs, drošs, šķībs, patiess, nepilnīgs, pieejams, bagāts

2. Skaidrojiet sakāmvārdus!

Sakāmvārdi

Neskati vīru no cepures!

Skopais maksā divreiz.

Dari, ko darīdams, apdomā galu.

Kas cita godu netaupa, pats savu nolaupa.

Kur nauda runā, tur taisnība klusē.

Kad iegādājamies dažādas preces un pakalpojumus, mēs katrs kļūstam par patērētāju. Dažkārt precei vai pakalpojumam parādās kāds defekts, piemēram, apgērbam ir _____ vīles vai arī prece ir _____ komplektācijas, tas nozīmē, ka tā neatbilst pirkuma jeb līguma noteikumiem. Savas patērētāja tiesības piedāvājumiem _____ pasaulē ir jāzina un jāaizstāv, tāpēc jāuzticas _____ pārdevējiem.

Talkā nāk _____ e-pakalpojumi, kur var iegūt _____ informāciju par pārdevēja komercdarbību. Uzņēmumu reģistra tīmekļa vietnes meklētājā var iegūt _____ informāciju par uzņēmumu. Arī _____ datu bāzēs var iegūt informāciju par to, vai uzņēmumam ir tiesības tirgot konkrēta veida produkciju. Pārtikas un

_____ dienests (PVD) izsniedz atļaujas ēdināšanas pakalpojumu
sniegšanai. Savukārt Veselības inspekcijas datubāzēs ir iespējams iegūt informāciju par
_____ preču sarakstu.

3. Uzrakstiet pretējas nozīmes vārdus!

Izsmelošs _____

Bīstams _____

Godprātīgs _____

Drošs _____

Šķībs _____

Patiess _____

Nepilnīgs _____

Pieejams _____

Bagāts _____

Aizraujošs _____

Konfidenciāls _____

KRĪZE ENERĢĒTIKĀ

1. Lasiet tekstu! Izvēlieties apgalvojumam atbilstošu rindkopu!

Apgalvojumi

Saules paneļi padara neatkarīgus no enerģotikla.

Latvijā saule spīd reti, un ziemā saules paneļi enerģiju neražo.

Vienīgais, ko ir vērts salīdzināt, ir jauda.

Saules enerģija ir dārga, tā atmaksāsies tikai pēc 20 gadiem.

Saules enerģijas paneļiem nav nepieciešama apkope.

Šobrīd jau gandrīz 1000 Latvijas patērētāju izmanto saules gaismu, lai ražotu enerģiju pašu patēriņam. Vienlaikus par šo enerģijas ražošanas risinājumu joprojām netrūkst daudz dažādu aizspriedumu un maldīgu priekšstatu. Tāpēc speciālisti apkopojusi dažus populārākos mītus un izvērtē to patiesumu.

Apgalvojums _____

Aplūkojot saules enerģijas sistēmas rādītājus, redzams, ka tā enerģiju ražo visu gadu. Gada tumšākajos mēnešos saražotās enerģijas apjoms krītas, jo dienas ir īsākas. Tomēr jāatceras, ka enerģijas ražošanai nav nepieciešama pastāvīgi spoža saule (arī mākoņainās dienās paneļi ražo enerģiju), galvenais ir saules starojums, kas līdz paneļiem nokļūst caur mākoņiem. Tādēļ arī ziemas mēnešos, kad saražotais apjoms ir ap 10% no gada kopējā potenciāla, tas ir pietiekami, lai samazinātu elektrības kopējo rēķinu. Protams, uzstādot paneļus un tos lietojot, jāseko līdzi, lai uz tiem neuzkrātos sniegs un paneļu virsma netiktu aizsegta.

Apgalvojums

Nemot vērā šī brīža elektroenerģijas cenas un pieredzi, ka pēc sistēmas uzstādīšanas elektrības rēķins samazinās par aptuveni 50%, vidējais atmaksāšanās periods Latvijas mājsaimecībām sasniedz 7–10 gadus. To ietekmē katras uzstādītās sistēmas jauda un mājokļa elektrības patēriņa īpatnības. Šobrīd labākajiem paneļiem tiek nodrošināta līdz pat 25 gadus ilga efektivitātes garantija, kas nozīmē, ka arī pēc šī laika paneļi saglabā vismaz 83% no savas jaudas. Šīs izmaiņas vēlāk var vienkārši kompensēt, pievienojot vienu papildu saules paneli.

Apgalvojums

Veicot ražošanas jaudas prognozi, jāņem vērā saules enerģijas paneļu tehnoloģija, to atrašanās vieta un piekļuve saules gaismai, kā arī dažādi fiziskie šķēršļi (citas ēkas, koki, skursteņi utt.) un citas detaļas, kuru paredzēšana sniegs precīzu priekšstatu par to, cik daudz enerģijas sistēma reāli spēs saražot visa gada laikā. Attiecīgi šī ražošanas prognoze jāsalīdzina ar mājokļa patēriņa datiem, lai redzētu, cik lielu enerģijas daudzumu nākotnē spēs nosegt saules enerģija un cik tieši liela sistēmas jauda jāuzstāda. Jo dārgāka un neefektīvāka sistēma, jo garāks tās atmaksāšanās laiks.

Apgalvojums

Plaši izplatīts ir priekšstats, ka saules enerģijas sistēma pēc tās uzstādīšanas darbojas pilnīgi bez jebkādas apkopes. Tā ir tikai daļēja taisnība. Lai būtu droši par ilgu un stabilu sistēmas darbību, ieteicams vismaz reizi gadā pārbaudīt saules enerģijas paneļu darbības efektivitāti un arī apsekot to konstrukcijas. Tāpat arī regulāri jāpievērš uzmanība sistēmas paziņojumu ekrānam, lai savlaicīgi pamanītu paziņojumus par kādu kļūmi sistēmas darbībā.

Apgalvojums

Lielākajai daļai saules enerģijas spēkstaciju ir nepieciešams pastāvīgs pieslēgums pie elektrotīkla. Tiklīdz tiek pārtraukta strāvas padeve, saules enerģijas ražošana apstājas. Vienīgais izņēmums būtu hibrīdsistēmas, kurās enerģijas tiek uzglabāta akumulatoros. Ir pieejamas arī no tīkla neatkarīgas sistēmas, taču tās ir specifiskas un paredzētas vietām, kur nav pieejams elektrotīkls. Turklāt tās ir vairākas reizes dārgākas nekā ikdienas lietošanai paredzētie risinājumi.

2. Atrodiet tekstā sinonīmus vai līdzīgas nozīmes vārdus!

Teju _____
Kļūdainu _____
Samazinās _____
Nonāk _____
Dos _____
Īstenībā _____
Pārliecināti _____
Rekomendējams _____
Vajadzīgs _____
Domātie _____

3. Pabeidziet teikumus, izmantojiet iegūto informāciju!

Pastāv daudz mītu un aizspriedumu par _____

Neskatoties uz to, ka Latvijā rudenī dienas ir kritni īsākas, tomēr _____

Saules paneļus ziemā ir nepieciešams _____

Elektrības rēķina samazināšanos ietekmē _____

Saules paneļu tehnoloģija ir svarīga, lai _____

Izmaksu segšanas laiku ietekmē _____

Saules enerģijas sistēmai ir nepieciešama šāda apkope: _____

Svarīgi ir sekot informācijai, kas tiek sniegta uz sistēmas paziņojumu ekrāna, _____

Ja vairs netiek piegādāta strāva, _____

No tīkla neatkarīgās sistēmas _____

(aptuveni 100 vārdi)

[illegible]

KAS IR ENERGOEFEKTĪVS MĀJOKLIS?

1. Lasiet tekstu! Izvēlieties atbilstošo vārdu!

Patiesībā energoefektivitāte ir daudz plašāks jēdziens, kas fokusējas uz elektroenerģijas un siltumenerģijas **piedomātu / pārdomātu / sadomātu** lietošanu, lai nodrošinātu visu dzīvošanai nepieciešamo procesu. Citiem vārdiem – tā ir mājas apkure, ventilācija, apgaismojums, karstā ūdens apgāde un citi faktori, kas nodrošina mums ērtu ikdienu un par ko ik mēnesi esam **raduši / saraduši / neraduši** maksāt noteiktu summu. Visvairāk enerģijas ēkās tiek patērēts apkures, kondicionēšanas, ventilācijas, karstā ūdens un elektrības apgādes nodrošināšanai. Savukārt, **pielabojot / salabojot / uzlabojot** mājokļa energoefektivitāti, samazinās enerģijas patēriņš un tiek panākta lietderīgāka enerģijas resursu izmantošana, kā arī rodas papildu komforta izjūta. Īsumā – mājokļa uzturēšanas izmaksas kļūst lētākas.

Kādi ir iespējamie risinājumi, lai ietaupītu?

Pats minimums, ko katrs var darīt, lai uzlabotu energoefektivitāti, ir **iemainīt / pārmainīt / nomainīt** vecās kvēlspuldzes un sadzīves elektroiekārtas uz efektīvākām, regulāri sekot līdzi rēķiniem par patērēto enerģiju un izvērtēt iespējas ikdienas paradumu maiņai. Kompleksās elektrības, gāzes, arī ūdens vadības sistēmas, kas nepārtraukti **ziņo / seko / reģistrē** patēriņam un pielāgo to katra brīža vajadzībām, padara enerģijas izlietojumu efektīvāku un ļauj ietaupīt apmēram 15%. Viedie termostati, kas kontrolē atsevišķi katru radiatoru un pielāgo siltuma daudzumu

konkrētai telpai un diennakts laikam, palīdz ietaupīt apmēram 10%. Līdzīgu ietaupījumu – apmēram 10% apmērā – var **panākt / nonākt / pienākt**, izmantojot arī citas viedās ierīces, kas uzlabo šķidrums apriti apsildes sistēmā un regulē temperatūru.

Jādomā arī par kompleksiem ēku energoefektivitātes risinājumiem

Protams, **apzinīgāk / aizdomīgāk / iecietīgāk** domājot par energoefektivitāti savā mājoklī, katram ir iespēja panākt noteiktu ietaupījumu, taču ir jādomā arī par kompleksiem risinājumiem, piemēram, daudzdzīvokļu vai privātmāju remontu. Renovētu māju iedzīvotājiem ir mazāki apkures rēķini, tie iegūst ievērojami lielāku komforta līmeni, kā arī tiek būtiski **padziļināts / paildzināts / papildināts** ēkas kalpošanas ilgums. Aprēķini liecina, ka daudzdzīvokļu ēkās, kam veikta **rekreācija / renovācija / reformācija**, izdevies samazināt apkures izmaksas par vismaz 30% uz 1 m². Savukārt privātmājās ļoti zemu enerģijas patēriņu var sasniegt, jau ēkas projektēšanas laikā domājot par energoefektīviem risinājumiem.

Turpmāk stingrākas energoefektivitātes prasības visām jaunbūvēm

Energoefektīvi risinājumi tiek **veicināti / skubināti / ierosināti** arī no valsts puses. No 2021. gada visām jaunbūvēm – gan privātmājām, gan daudzdzīvokļu un publiskām ēkām – jābūt gandrīz nulles enerģijas ēkām. Tas nozīmē, ka ēkai jābūt ar ļoti augstu energoefektivitāti un nepieciešamie enerģijas resursi ļoti lielā mērā **jāapmaksā / jāsedz / jāmeklē** no atjaunojamajiem enerģijas avotiem (tostarp uz vietas vai netālu esošiem).

2. Atzīmējiet, vai apgalvojums ir patiess vai nepatiess!

Apgalvojums	P	N
Visvairāk ir jāmaksā par mājokļa uzturēšanu.		
Energoefektivitāte samazina elektrības patēriņu.		
Viedie termostati nodrošina vajadzīgo telpu temperatūru.		
Visvienkāršāk ir kontrolēt savus komunālo maksājumu izdevumus.		

Ikviens var ietaupīt mājokļa uzturēšanas izdevumus.		
Daudzstāvu namu dzīvokļu īpašnieki arī var atrast energoefektivitātes pilnveides risinājumus.		
Par energoefektivitātes nodrošināšanu ir jāpadomā jau projektējot namus.		
Nulles enerģijas būvēs ir jāizmanto atjaunojamie enerģijas avoti.		

3. Izrakstiet no teksta informāciju, kas ir saistīta ar iespēju taupīt resursus!

4. Aprakstiet jūsu mājokļa energoefektivitāti!
